ISSN 1891-8859

Årgang 25 nr. 4
Desember 2020

BUDSTIKKA

Norsk Posthistorisk Selskap

I dette nummer:

Noen linjer fra redaktøren	2
Dagens applaus «Engers»	2
Møter på zoom	2
Lederens hjørne	3
Referat fra årsmøte 19. sept. 2020	4
Referat fra medlemsmøte 19. sept. 2020	5
Årets mest relevante melding?	7
Donasjonsauksjon 13. desember 2020	8
Egil H. Thomassen: Det tredje flyet	10
Tore Haga: Post og tobakk	11
Arvid Løhre: Luftpostbrev til Sveits i 1938	12
Tore Haga: Post og skatt	13
Arvid Løhre: Tiemer og Ånensen – mine minner og møter	14
Trond Schumacher: Et glimt av post-situasjonen og infrastrukturen i Finnmark i 1944 – 46. – Et 75 års minne	20
Rolf Scharning: Karantene eller ikke?	25
Oddbjørn Salte: Dykk i arkivet Postgaarder Nedenes 1710	26
Viktige venner av NPS	28

Om du ikke har hørt om *Flybåten Savoia-Marchetti I-SAAT «Santa Maria»*, så bli bedre underrettet via sidene 10 og 11

Sidene 14-19

ANK.-NR. 1109
Pakken ligger til henting i Ullevålsvn. 107
Adamstuen Frukt & Tobakk
hverdager kl. 9—17.

Side 11

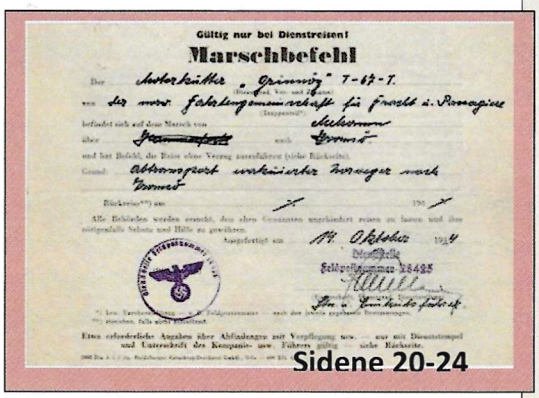

Gültig nur bei Dienstreisen!
Marschbefehl

Sidene 20-24

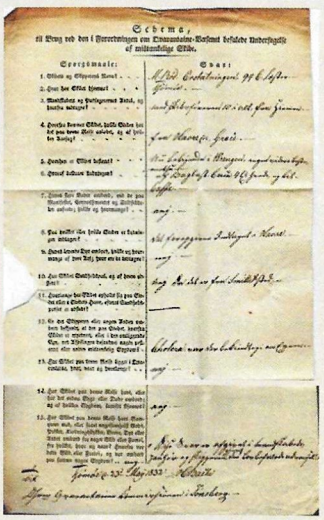

Karantene er aktuelt, var det også i 1832, side 25

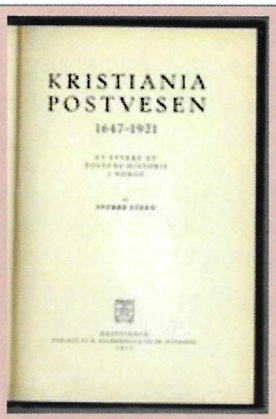

KRISTIANIA POSTVESEN
1647-1921

Inngår i donasjons-auksjon 13.12., les på side 8 og 9

D.N.L.
BRUK FLY
OG SPAR TID

Et stempel «nesten uten sammenheng forøvrig» , les om postgang 1938. Side 12

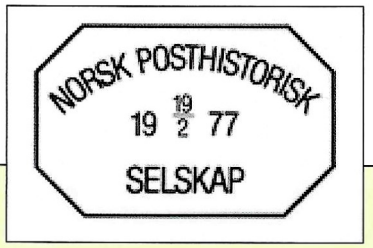

NORSK POSTHISTORISK
19 19/2 77
SELSKAP

Møteplaner vinter og vår 2020/21

30. januar 2021
Ivar Sundsbø:
Moderne norsk posthistorie med vekt på 1950-tallet

Årsmøte 20. mars 2021
Øivind Rojahn Karlsen
Postoblater og oblatforsegling

Møtene holdes via Zoom kl. 13.00

zoom

Sjekk NPS hjemmeside og styrets e-post.
Mat og drikke er en privatsak; kan selvsagt ordnes etter tradisjonelt opplegg.

Budstikka

utkommer i 2020 med fire nummer og sendes til medlemmene i NPS.

Ettertrykk tillatt etter avtale for originalstoff.
(Men ikke stoff merket med ©).

Ansvarlig redaktør:
Per Erik Knudsen
Ullern allé 123, 0381 OSLO
Tlf.: 0047 928 56 143
E-post: budstikka@posthistorisk.no
per.erik.knudsen@wemail.no

Norsk Posthistorisk Selskap
Adr.: Postboks 4369, Nydalen
0402 OSLO, Bankgiro: 0540 08 40395

Leder: Trond Schumacher
Holmendammen Terrasse 22, 0773 OSLO
E-post: trond@schumacher.no

Nestleder: Øivind Rojahn Karlsen
Maries vei 12, 3650 Kongsberg
E-post: oivindrk@online.no

Sekretær: Arvid Løhre,
Lurudveien 28 K,
2020 SKEDSMOKORSET
E-post: arvid@online.no

Kasserer: Gunnar Melbøe
Betzy Kjeldsbergs vei 26 E, 0486 OSLO
E-post: gmelboee@online.no

Styremedlem: Olav Dyresen
Trudvangveien 2b, 0363 OSLO
E-post: olav.dyresen@hotmail.com

Varamedlemmer:
Ole Jørgen Grann
Mikrobølgen 12c, 1151 OSLO
E-post: ole.grann@ks.no

Øyvind Midtlid
Partingtons vei 6. 1726 SARPSBORG
E-post: oyvind.midtlid@natur-stein.no

Hjemmeside: www.posthistorisk.no

Webredaktør: Jan Lauridsen
E-post: janlauridsen45@gmail.com

Noen linjer fra redaktøren:

Det «blidde» blad.

Jeg bruker her et ord som offisielt ikke brukes/ eksisterer i norsk prosa eller i ordbøker. Like fullt vil mange forstå ordet. Også forstå at det ble lesbart blad selv uten ditt private innlegg. Som redaktør synes jeg det, ikke bare fordi jeg er programforpliktet til det.

Jeg ble tidlig klar over at akkurat dette nummer av Budstikka ville oppfylle ønsket mitt fra nr.3, 2020 om å bryte vektgrensen. Ingen i styret har ymtet at det ikke var ønskelig.

Noen artikler bare «må bli lange». Andre blir bare korte. I denne uken fikk jeg en e-post fra en «fast skribent». Han skrev bl.a. : *«Jeg har en del stoff som omhandler flere forskjellige landpostruter, bl. a. i Hattfjelldal, Hemsedal og noen fler. Saken er jo at jeg har ikke noe filatelistiske objekter til dette, eventuelt bare et kartutsnitt fra postkartet. Jeg føler meg litt usikker på om styret og medlemmene forøvrig er så interessert i dette da jeg ikke kan belegge med noen objekter, som sagt utover kartutsnitt og fra digitalstempelarkivet som du har tilgang til. Kan ikke du lufte dette spørsmålet med andre før jeg bruker tid på dette.»*

Dette er en reell oppfordring til samarbeid. Ta kontakt med meg, så sender jeg info videre. Kanskje er dette noe av stoffet i neste nummer av Budstikka, det vi alle kan arbeide med i desember og januar.

Per Erik

Redaktørens applaus

Sjelden er to av våre medlemmer så tett knyttet sammen i vår bevissthet som dette ekteparet. De har i fire årtier vært «Engers». De har vært til stede på utstillinger, javisst, men først og fremst har de markert seg med auksjonsvirksomhet og kunnskap. Jeg har aldri talt objekter solgt eller attestert. Sammenfattet i et felles ord, Engers = Hederlighet.

Tone Marlen Enger

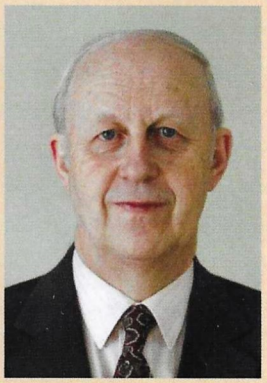

Hans J. Enger

Engers er medlemmer i NPS men har hittil ikke vært på så mange møter. Det vil sikkert bli flere i pensjonisttiden, kanskje på zoom. De har også vært blandt våre viktige sponsorer

MØTER PÅ ZOOM

Styret i NPS har besluttet at vinteren og vårens to medlemsmøter/årsmøte vil bli avviklet som rene 'nettmøter' på samme måte som vårt første annonserte nettmøte nå i november 2020.

Vi vil benytte plattformen zoom, som alle våre medlemmer kan laste ned gratis via internett. Avgjørelsen som er tatt hviler på det faktum at selv med en positiv utvikling og håp om å slå ned corona-pandemien i nærmeste fremtid, vil helsemyndighetene neppe gi oss anledning til å møtes på Asylet under normale omstendigheter i løpet av første halvår 2021.

Vi håper at en normal avvikling av møtene våre med et maksimalt antall deltagere fysisk til stede på Asylet - men også med mulighet for våre medlemmer fra alle deler av landet til å slutte seg til møtene våre via internett - vil kunne finne sted etter at vi har fått covid-19 vaksinen som vi alle går og venter på i løpet av våren og sommeren 2021.

Se forøvrig annonsering av vinteren og vårens møter på framsiden av dette nummeret av Budstikka. Nærmere redegjørelse og fremgangsmåte for å slutte seg til de annonserte nettmøtene vil bli gitt via e-mails fra sekretæren. Dette vil skje på vanlig måte ca. 1 uke før møtene finner sted. Med cordial hilsen og visshet om at dere gjør alt som skal til for å holde dere friske i tiden som kommer!

Styret i NPS

Lederens hjørne

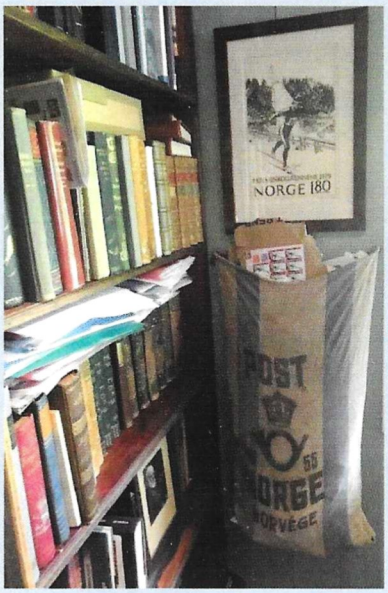

2020 har vært et spesielt år på alle måter. Corona-epidemien bredte om seg og ble til en pandemi. Det internasjonale samfunnet måtte respondere med anbefalinger og lovpålagte begrensninger i vår normale, sosiale atferd; redusert sosial kontakt, inn- og utreiseforbud, karantene, portforbud og full nedstengning av lokalsamfunn er noen av tiltakene som er blitt iverksatt rundt om i verden. Utfordringene har stått i kø i forhold til hva man kan og ikke kan arrangere av sosiale sammenkomster i tider hvor 'pesten' herjer. For filatelister og posthistorikere har det vært en utfordring å finne fram til hvordan møtevirksomheten i klubbene og sammenkomster på fritiden best kan ivaretas. Dette har også vært en utfordring for NPS.

Det var en stor lettelse for oss i Selskapet til slutt å få avviklet vårt årsmøte på en tilnærmet normal måte på Asylet i september. Det var ikke opplagt hva vi kunne få til. Med 15 forhåndspåmeldte deltagere med 'påbud' om å ivareta avstandsregler og legge begrensninger på seg selv i minglingen rundt om i lokalet, servering av tradisjonsmat og drikke ved bordene og ikke på 'lang, lang rekke', og ved å avlyse den tradisjonelle auksjonen med visning av objektene som vanligvis hører hjemme på møtene våre, kom vi i mål også denne gangen. Alle i Styret sa ja til å fortsette et år til. Også kontingenten blir som tidligere. Men kanskje blir likevel ikke styre og stell fram til neste årsmøte helt som før. Spredningen av viruset utfordrer oss og fremtvinger nye og bedre tilpasninger.

En god ting som følge av isolasjonen og lediggangen på hobbyfronten dette året, er de mange lokale og nasjonale initiativene i de lokale frimerkeklubbene til å møtes virtuelt – og ikke fysisk – når kriser oppstår. Mange klubber har vist evne til å tenke nytt og har avholdt virtuelle medlemsmøter og auksjoner via PC'en uten fysiske sammenkomster. Ved hjelp av internett-baserte programmer og PC'en er møter og foredrag blitt fulgt opp hjemmefra i stuen. I noen klubber har det vist seg å fungere ganske bra. Og med tanke på rekruttering, blir det sannsynligvis med rette framholdt at dette vil vise seg å være et kjærkomment initiativ for også å rekrutere yngre medlemmer til klubbene rundt omkring.

Hva så med våre nasjonale klubber – slik som NPS - hva kan og bør vi gjøre i disse tider for å tiltrekke oss mer oppmerksomhet og ikke minst tilfredsstille medlemmene i det ganske land som ikke har anledning til å stille på våre medlemsmøter i Oslo? Vil vi også kunne fungere virtuelt i en krisetid? Er våre medlemmer rede til å ta i bruk nye plattformer for samvær, som 'skype', 'zoom' eller 'teams', med foredrag og strømming over internett for å kunne delta på møtene våre i tiden som kommer når vi fysisk ikke kan møtes? Og kanskje også som en oppfølging i ettertid, som et supplement til møtene i Oslo, til glede for våre medlemmer i det ganske land? Dette har Selskapet og andre nasjonale klubber blitt utfordret på i sommer og høst av dyktige, yngre (?) initiativtagere i vest og øst, som har etablert gruppen Slettebakken Frimerke Posthistorie Postkort (FPP) hvor de arrangerer nasjonale møter med filatelistiske foredrag over nettet. Selv har jeg deltatt på et par av møtene og må medgi at det ga mersmak. Er dette noe vi bør tenke på å utvikle for våre medlemmer i den nære framtid? Hvordan våre 4 medlemsmøter i året, som normalt avvikles lokalt i Oslo, også kan strømmes og foredragene sendes ut til våre medlemmer krever en oppgradering av utstyr og lokalene vi i øyeblikket benytter, som ikke lar seg ordne over helgen. Men loddet er kastet, og redaksjonen og Styret vil gjerne ha tilbakemeldinger fra dere om hva dere synes bør gjøres i så måte.

Tradisjonen tro har jeg også denne gang funnet fram et posthistorisk objekt med en historie til å pynte opp litt i lederen. Denne gang et 2017 rek-brev med Norges-tilknytning, sendt med luftpost fra Wellington i Sør-Afrika, til Norge.

Konvolutten er forsynt med frimerker med dyremotiv (kongepingvin, gepard), stempler og internasjonale sporingsetiketter gjennom postveien som har gjort brevet svært så søkbart og dekorativt på reisen fram til mottager. Men det som i første rekke tiltrakk seg min oppmerksomhet på dette moderne objektet var stempelet 'ACCEPTED AFTER/FINAL DISPATCH'; som en bekreftelse på et 'siste liten brev' som likevel fikk være med flyet etter at den regulære postførselen ombord var avsluttet for dagen (?). Hvor mye en slik eventuell ekstra service har kostet, er ukjent for meg. Kanskje noen kan hjelpe? Men det som gleder mitt hjerte mest ved brevet, er den postale dekoren og arbeidsinnsatsen som konvolutten formidler. Dette som en kontrast til den tomheten jeg av og til føler over at denne type forsendelser i og fra mottagerlandet her hjemme nå tilhører en ganske så forgangen tid.

Med en før-vinterlig hilsen fra Trond

NORSK POSTHISTORISK 19 19 2 77 SELSKAP

PROTOKOLL FRA ÅRSMØTE I NORSK POSTHISTORISK SELSKAP

Lørdag 19.9.2020, Kafé Asylet, Grønland 28, 0188 OSLO.

SAKSLISTE:

1. Konstituering.
   a) Godkjennelse av innkalling.
   b) Valg av dirigent og sekretær.
   c) Valg av to medlemmer til å underskrive protokollen.
2. Styrets årsmelding.
3. Rapport fra Dr. Per Gelleins Minnefond.
4. Regnskap.
5. Fastsettelse av kontingent for 2021.
6. Budsjettforslag 2020.
7. Valg: Leder (1 år), 2 styremedlemmer (2 år), 2 varamedlemmer (1 år), revisor (1 år), 2 medlemmer av styret i Dr Per Gelleins minnefond (i tillegg til leder av NPS) (1 år) og valgkomité.

1) Konstituering.

a) Godkjennelse av innkalling.

Årsmøtet ble åpnet av leder Trond Schumacher kl. 13.17. Det var registrert 14 medlemmer med stemmerett. Innkalling med saksliste var kunngjort i Budstikka nr. 1/2020 og på Selskapets hjemmesider, og på nytt med ny dato i nr. 2/2020.

Ved et ekstraordinært styrevedtak 11. mars ble det bestemt at møtet 28. mars måtte avlyses og at årsmøtet dermed måtte utsettes til 19. september. Videre ble det bestemt at rapporten fra Gelleins minnefond likevel skulle kunngjøres 28. mars, og at søkerne ville få direkte melding. Rapporten ville også bli kunngjort på våre hjemmesider.
Årsmøtet i NPS skal ifølge våre lover (§ 7) avholdes innen 30. april. Det er ingen av våre lover som tar høyde for den ekstraordinære situasjonen.

Vedtak: Innkallingen godkjent.

b) Valg av dirigent og sekretær.

Vedtak: Arne Thune-Larsen ble valgt til dirigent og Arvid Løhre til sekretær.

c) Valg av to medlemmer til å underskrive protokoll

Vedtak: Bjørn Muggerud og Ivar Sundsbø.

2) Styrets årsmelding.

Årsmeldingen var gjengitt i Budstikka nr. 1/2020, samt delt ut på møtet. Den ble gjennomgått av leder Trond Schumacher.

Vedtak: Årsmeldingen 2019 godkjent uten merknader.

3) Rapport fra Dr. Per Gelleins minnefond.

Rapporten for 2020 var kunngjort 28. mars, og den var gjengitt i årsmøtepapirene som var delt ut. Etter årsmøtets ønske ble den derfor ikke lest opp:

«Ved starten av året 2020 er fondets egenkapital på kr 114.091. Av dette er kr 100.000 grunnkapital som ikke kan røres. Fondet har mottatt en rekke donasjoner de seneste årene, men i 2018 og 2019 er fondet bare tilført rente-inntekter, i 2019 utgjorde det kr 813.
Årets søknadsfrist har vært kunngjort både på vår hjemme-side og i Budstikka. Etter fristens utløp den 22. mars forelå det to søknader til behandling. Det ble søkt om til sammen kr 11.000. Prosjektene er solide og godt begrunnet. Ifølge fondets statutter skal tildelinger kunngjøres i forbindelse med årsmøtet i Norsk Posthistorisk Selskap. Årsmøtet var i år fastsatt til 28. mars. På grunn av den alvorlige situasjonen vedtok styret i NPS den 11. mars å avlyse møtet 28. mars, og utsette års-Møtet til 19. september. Samtidig vedtok styret i NPS at eventuelle tildelinger fra Gelleins minnefond likevel ville bli kunngjort 28. mars.

Den 28. mars 2020 kl. 13:00 utdeles kr 7.000 fra Dr. Per Gelleins Minnefond til to prosjekter fordelt slik.

1. **Krigs- og Feltpostforeningen (KFF) v/ Bjørn Muggerud, kr 4.000,** til utgivelse av en bok med tittelen «Norske postoblater og postoblatstempler.». Forfatter er Øivind R. Karlsen.
2. **Norsk Skipsposthistorisk Forening (NSPF) v/ Odd Arve Kvinnesland kr 3.000,** til et hefte med arbeidstittel «Russland via Vardø. Dampskipsforbindelsen og postgangen mellom Vardø og Russland.» Forfatter er Jan Lauridsen.

Oslo, 28.3.2020, T*rond Schumacher / Ivar Sundsbø /Arvid Løhre* (Elektronisk godkjent/signert)

Vedtak: Rapporten fra Dr. Per Gelleins Minnefond 2020 ble tatt til orientering.

4) Regnskap.

Regnskapet 2019 for NPS og Gelleins Minnefond var gjengitt i Budstikka nr. 1/2020, samt delt ut på møtet. Det ble gjennomgått og kommentert av kasserer Gunnar Melbøe. Revisor Inge Johansen var ikke til stede, og dirigenten leste revisjonsberetningene. Alt var funnet i orden og godkjenning ble anbefalt. På årsmøtet i 2019 ble styret pålagt å se på mulighetene for å oppnå høyere rente på våre plasserings-kontoer. Kasserer opplyste at han i år hadde vært i dialog med banken om dette. Da ble kr. 100.000 av midlene til NPS, og kr. 100.000 (hovedstolen) fra Gelleins minnefond, bundet opp for 1 år med 2 % rente.

Vedtak: Regnskapene godkjent uten merknader.

5) Fastsettelse av kontingent for 2021.

Styret foreslo ingen endring av kontingenten for 2021.

Vedtak: Kontingenten endres ikke, og blir dermed kr 400 for 2021.

6) Budsjettforslag 2020.

Styrets forslag til budsjett var gjengitt i Budstikka nr. 1/2020, samt delt ut på møtet. Den ble gjennomgått av kasserer Gunnar Melbøe.

Vedtak: Budsjettforslaget for 2020 godkjent uten endringer.

7) Valg.

Valgkomiteen hadde bestått av Jan Kr. Isaksen og Arne Thune-Larsen, og de hadde levert en innstilling som var gjengitt i Budstikka 1/2020, samt delt ut på møtet. Dirigenten kunne dermed lede valget som leder av valgkomiteen.

Vedtak. Valgkomiteens innstilling ble fulgt, og følgende ble enstemmig valgt:

Leder, 1 år: Trond Schumacher (gjenvalg) Styremedlemmer, 2 år: Olav Dyresen og Arvid Løhre (gjenvalg) (Øivind Rojahn Karlsen og Gunnar Melbøe var ikke på valg). Varamedlemmer, 1 år: Ole Jørgen Grann og Øyvind Midtlid (gjenvalg). Revisor, 1 år: Inge Johansen (gjenvalg)

Styret for Dr Per Gelleins minnefond: Leder (formann) for NPS samt Ivar Sundsbø og Arvid Løhre (begge gjenvalg).
Det kom benkeforslag på ny valgkomite fra Nils Ingvar Laiti, dersom årsmøtet godkjente at valgkomiteen ikke kom fra det sentrale Østlandsområdet. Ingen innsigelser på det.

Vedtak: Valgkomité: Are Døvle (ny) og Nils Ingvar Laiti (ny), begge Vadsø.

Årsmøtet ble deretter hevet av dirigenten kl. 13.39.

Oslo, 19.9.2020 Arvid Løhre, årsmøtets sekretær.

REFERAT FRA MEDLEMSMØTET 19. SEPTEMBER 2020

Styret hadde i god tid på forhånd vært i dialog med Asylet om arrangementet. Dermed ble det truffet en del tiltak for at årsmøtet og det påfølgende medlemsmøtet kunne avvikles mest mulig i tråd med våre gode tradisjoner, pandemien til tross.

Møteprotokollen lå ikke framme. Den kunne kanskje ha gjort det, men da måtte vi vel ha desinfisert pennen etter hver bruker. (Tradisjonelt blir ikke alkohol brukt til rengjøring på våre møter.) I lokalet var det et begrenset antall plasser på grunn av kravet fra Asylet (og myndighetene) om én meters avstand mellom gjestene. Derfor hadde vi forlangt forhåndspåmelding, og styret hadde deltakerliste klar med kryssrubrikk for oppmøte. Eposten hadde følgende emne for å framstå tydelig: «*POSTHISTORISK: PÅMELDING PÅKREVET (PGA. PANDEMIEN)*» På tross av begrensningene hadde vi likevel bare tre færre plasser enn antall deltakere på årsmøtet i 2019, da var vi 27. Med andre ord hadde vi et tak på 24 deltakere, alt inkludert.

Ved påmeldingen kjørte vi "først til mølla"-prinsippet på de plassene som ikke var reservert til styret og tillitsvalgte. Påmeldingsfristen var innen tirsdag 15. september. Påmeldingen skulle inneholde telefonnummer (mobil), samt hva som var ønsket av drikkevarer. Dermed kunne det leveres ut drikkevarer uten håndtering av kort eller kontanter. Kasserer Gunnar Melbøe la ut for samlet bestilling, og avkrevde betaling fra den enkelte i ettertid. Det ble heller ingen posthistorisk lapskaus-kø, lapskaus og bestilt drikke ble levert én gang ved bordene. Årsmøtepapirene lå klar ved de plassene der vi ønsket at møtedeltakerne skulle sitte.

Påmeldingen var bindende, men var det noen som ble forhindret av private grunner, eller fordi de måtte i karantene, så var jo det selvfølgelig helt greit. I så fall ble det oppfordret om straks å melde fra til sekretæren slik at eventuelle andre kunne få plassen hvis det var venteliste!

Alt dette fungerte greit. Én trakk seg kvelden før, og én påmeldt uteble uten melding. Drikkevarebestillingen til sistnevnte ble problemløst overtatt av en annen. Men det var langt fra behov for venteliste til dette møtet. Ett av styremedlemmene måtte av private grunner gå før årsmøtet begynte, dermed var det bare 14 medlemmer til stede under årsmøtet og det påfølgende medlemsmøtet. Vi kunne vært ti flere.

Kanskje går denne beskrivelsen litt for langt i detaljene, men det kan være greit å dokumentere for ettertiden. Vi er jo litt ekstra opptatt av historien i vårt selskap, som kjent.

Åpning av ordinært møte

Årsmøtet ble (som nevnt i protokollen derfra) startet ganske raskt etter kl. 13. Ordinære saker som ble nevnt var planlagte møtedatoer i første halvår i 2021. Datoene blir 30. januar og årsmøtet 20. mars, med vanlige forbehold. Dessuten blir det aktuelt med et åpent møte under NF's landsmøte i Trondheim, 11.-13. juni 2021. Ett nytt medlem møtte for første gang; Finn-Erling Bendixen presenterte seg selv og sine samleinteresser. Referenten skulle deretter selv i ilden som foredragsholder. Det byr alltid på en del utfordringer for meg å referere fra et foredrag. Hva skal jeg skrive, er det riktig det jeg har notert, har jeg gode illustrasjoner, hvor mye hjelp kan jeg få fra foredragsholderen? Heldigvis ikke slik denne gang, selv om det bare står en strek i notatene jeg har fra møtet.

Foredrag om norske postuniformer

Det er 11 år siden jeg holdt et foredrag i NPS om samme temaet. Det var på årsmøtet 4. april 2009, og tittelen var *«Norsk postuniformer – en del av posthistorien»*. Alle medlemmer av NPS er selvfølgelig aktuelle som foredragsholder når de publiserer en bok, og det øvrige styret påla meg enstemmig å presentere bokprosjektet nå som boka endelig skulle lanseres. Men, *«Det er ikke så interessant å høre om de forskjellige uniformstypene, kan du ikke vinkle det på ruter o.s.v.?»* (Sitert etter hukommelsen.) Jeg valgte derfor å snakke om det jeg hadde erfart som bokutgiver, og metoder jeg hadde brukt i arbeidet. Blant annet. Til referatet her har jeg plukket ut et par saker fra foredraget som kan være verdt å formidle i vårt medlemsblad.

Kostbart bokprosjekt

Et egenfinansiert bokprosjekt er akkurat like dyrt som det høres ut. Utgangspunktet mitt var at det ikke går an å tjene penger på dette prosjektet. I intervjuet jeg ga i NFT nr 2-2020 side 40-42, forteller jeg blant annet om dagstur med fly til Bergen for en tur i Statsarkivet. Boka har dessuten vært et prosjekt i 25 år. Da går det ikke an å regne timer.

Jeg var innom to andre alternativer før jeg landet på Kolofon forlag. Med den løsningen jeg valgte blir salget gjennom bokhandlere og nettbokhandlere og til bibliotek ordnet gjennom Sentraldistribusjon AS i Oslo. Det er veldig greit å slippe akkurat det, og jeg kan logge meg inn på en forfatterportal forlaget har og følge med på bestillingene.

Moderne posthistorie – klage på portoregning

Forfatteren kan når som helst ta ut bøker til eget salg fra Sentraldistribusjon AS, og det er vel det salget enhver forfatter tjener mest på pr bok. Prisen på boka satt jeg til 400 kr. Nettbokhandlerne (som Haugen bok) tilbød boka til 350 kr fritt tilsendt, de kjørte rabatt fra dag én. Jeg kunne nesten ikke gå lavere, så jeg tar 350 kr enten jeg selger direkte eller sender i Posten. Portoen blir 88 kr inntil 2 cm tykk og under 1 kg, men heldigvis lar det seg gjøre å skaffe norske postfriske frimerker til 40 % av pålydende, det vil si ca. 35 kr. En frimerkehandler i Oslo skaffet meg det da jeg hadde brukt opp min egen private beholdning.

Det er akkurat så vidt at sendingen holder 2 cm-grensen, og allerede ved første utsendelse fikk jeg tilsendt portoregning fra Posten. Disse regningene kom som Digipost, «Din digitale postkasse for informasjon som er viktig for deg», og den styres som kjent av Posten Norge AS. Jeg tar til etterretning at min tidligere arbeidsgiver gjør sitt beste for å tilpasse seg utviklingen. Den digitale postkassen har funksjoner også for å sende post og svare på brev, og jeg var langt på vei til å legge inn et motsvar da jeg så følgende beskjed: «*Du kan ikke svare Posten Norge AS, fordi de ikke har aktivert svar i Digipost.*»

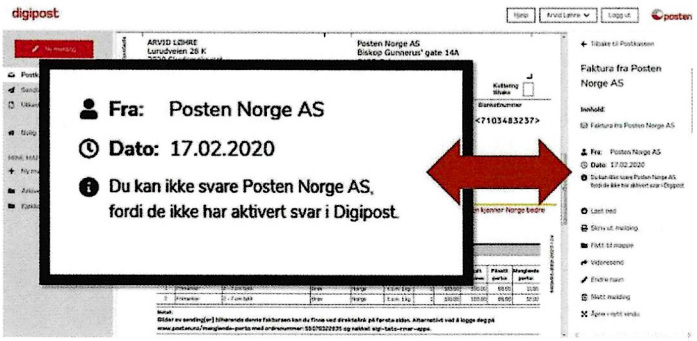

Nei vel, postbedriften Posten Norge vil være moderne, men ikke SÅ moderne. Det var heller ikke oppgitt noen epostadresse. Saken var nemlig den at Postens fotobevis på feilfrankeringen – 4 bilder til sammen – alle sammen viste sendingen flatt forfra eller bakfra, ingen av dem viste tykkelsen. Men JEG, jeg hadde opplevd saker og ting tidligere, og fotograferer gjerne sendinger der det kan bli disputt i etterkant.

Og alle bokbestillingene jeg sender ut er fotografert i Postens egen mal, som viser at sendingen fint går gjennom utstansingen på 2 cm. Hvis man ikke kan bruke Postens eget materiell til taksering, hva skal man da gjøre? Jeg ønsket å vise dem at de hadde bommet grovt.

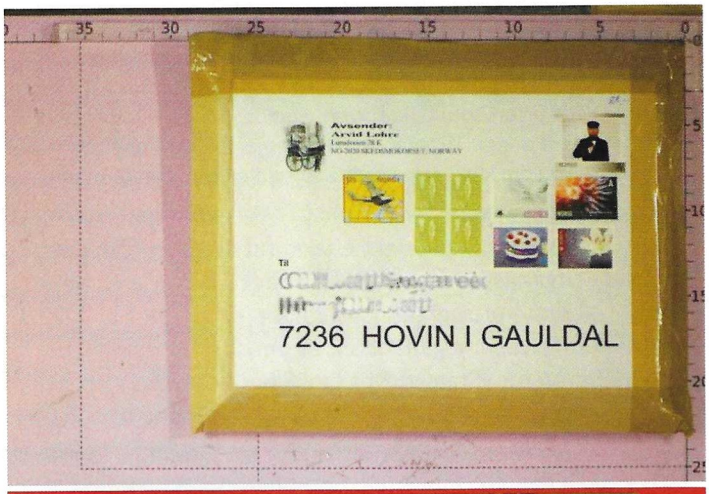

Det var overhode ikke aktuelt å ta ut fargeutskrifter, frankere en konvolutt og sende dem i Posten. Men løsningen var nærliggende, selv om den skuffet meg. Man skal kunne sende elektroniske dokumenter til Posten uten å bruke Facebook og Messenger. Men det var akkurat det jeg gjorde. Gikk inn på Postens FB-side og trykket på «Melding», skrev alle referansenummer, la ved foto av de to sendingene jeg hadde fått regning på. Innen det var gått ett døgn hadde jeg fått svar: *«Hei Arvid. Beklager at det er registrert feil. Fakturaen er slettet. Mvh Heidi»*

«Lex Lucie» - jakten på Lucie

Det var viktig for meg å krydre boka med historier om personer, gjøre det lesbart og levende for andre enn nerdene. Som en uformell betegnelse på visse lover brukes det i juridisk sammenheng noen ganger ordet Lex (=lov) foran personnavnet på vedkommende som direkte eller indirekte står bak loven. Bestemmelsen om uniformer til kvinnelige postbud kan knyttes til en enkel kvinne, derfor har jeg valgt å skrive «Lex Lucy» i overskriften her. Det var én kvinne som gjorde at uniformsreglementet ble endret.

Uniformsreglementet av 1899, godkjent av kong Oscar II, hadde ingen bestemmelser om uniformer til kvinner. Men i § 3 het det at Departementet for de offentlige arbeider var bemyndiget til: *«-at fatte bestemmelse angående uniformer for kvindelige postfunktionærer og for landpostbud;»*
Bestemmelsene om kvinnelige postbuds uniformering kom i sirkulæret 11. januar 1930. Da kunne jeg stoppet der, men det gjorde jeg ikke. Hva var bakgrunnen?

I arkivene hadde jeg funnet saken, det var budsjefen i Oslo som startet det hele ved å skrive til sin postmester. Budsjefen hadde nemlig tatt et eget initiativ i saken om uniformer til kvinnelige postbud. I brevet datert 4. november 1929 opplyser han at Lucie E. Solem Bråthen ble ansatt som postbud ved Oslo postkontor fra den 1., og han viser til de manglende bestemmelsene om uniform til kvinnene:
« - jeg har derfor tilholdt den ansatte fru Bråthen å anskaffe dobbeltknappet kufte eller jakke av mørkeblått stoff med liggende krave, posthorn på kraven og postknapper av hvitt metall, dertil skjørt av samme stoff, sorte strømper og sko samt sedvanlig postbudlue.»
Han påpekte viktigheten av at postbudene gikk ordentlig kledd, og at dette ene postbudet ikke skulle få gå i tjeneste kledd etter varierende moter. Til siste ba han om approbasjon av denne uniformstypen.

Etter å ha funnet dette, startet jeg jakten på etterkommere etter Lucie E. Solem Bråthen. Tenk om jeg kunne få tak i et foto? Kom ikke nærmere ved å søke forskjellige steder på «Solem» og «Bråthen». I 2006 skrev jeg derfor til Byarkivet i Oslo, og ba om hjelp. De svarte at de ikke hadde mulighet til å lete fram de opplysningene, men inviterte meg til å besøke deres betjente lesesal så jeg kunne lete selv.
«- De viktigste kildene du vil finne her på Byarkivet, er de kommunale folketellingene. / Opplysningene i folketellingene er klausulert i 60 år.»
De kommunale folketellingene i Oslo har dermed kortere klausulering enn de nasjonale folketellingene, der vi må vente 100 år. Slektsforskere venter i skrivende stund på at folketellingen i 1920 skal legges ut på nettet i november i år. Metoden for å finne Lucie var først å søke i en av adressebøkene i Oslo. Der fant jeg henne i Platous gate 16 b, 1. etasje oppgang 2. Ikke lenge etter satt jeg med den originale husstandslista for folketellingen i Oslo den 1. desember 1929.

Deretter ble jakta mye enklere. Hun tilhørte en kjent postfamilie. Storesøster til Karsten Skaug, senere formann i Oslo krets av Norsk Postforbund, og sekretær etter krigen i det samme forbundet sentralt.
Det var et program på NRK TV som het «Jorden rundt på seks steg.» Innenfor samme by, og med disse opplysningene, ble det langt færre steg. Jeg ringte først til Thorsten Smalberget som jeg kjente fra før, gammelt postbud, tillitsvalgt og redaktør/forfatter av jubileumsbok om Norsk Postforbund. Han skaffet meg telefonnummer til sønnen til Karsten. Sønnen til Karsten skaffet meg kontaktinformasjon på datteren til Lucie, som het Astrid Brekke. Én uke senere satt jeg en formiddag hjemme hos datteren og drakk kaffe, og fikk med meg kopi av et utklipp fra Dagbladet fra februar 1933.

UTGAVE

Dagbladet

LØRDAG 25. FEBRUAR 1933

Skal den første bli den siste?

Vårt eneste kvinnelige postbud i Oslo slutter.

Lucie Bråthen.

I en vikke er her Oslo hatt et eneste kvinnelig postbud, fru Lucie Bråthen. Tirsdag slutter hun

Kr. 4.00 kvartalet, 2.00 månedens forsk. og utsnitt.

Løsslg 20 øre.

Det var et intervju med Lucie da hun skulle slutte i Posten: *«Skal den første bli den siste? Vårt eneste kvinnelige postbud i Oslo slutter.»*
Jakten på godt stoff hadde nok en gang gitt full uttelling. Resten kan du lese i boka.

Takk til foredragsholderen

Jeg hadde lagt opp foredraget slik journalister disponerer en sak. Det skulle være mulig å kutte bakfra. Dermed ble foredraget rundet av etter de tildelte tre kvartene, selv om jeg kunne holdt på lengere. Med alle restriksjoner er det slutt på å håndhilse normalt. Et håndtrykk ser nå ut som innledningen til fugledansen. Øivind R. Karlsen fikk tatt et bilde som dokumenterer seansen der Trond takker foredragsholderen og overrekker ham noe innpakket flytende. Det var ikke antibac.

Posthistorisk lapskaus

Serveringen gikk som avtalt. Litt uvant å få servering ved bordene på våre møter.
Selskapets skål kl. 14.40, og fraværende venner kl. 14.53.
Skålen for Posten, slik den engang var, fulgte kl. 14.58.

Medlemmenes 5-minutter

- ***Bjørn Muggerud*** hadde til salgs Filatelistisk Årbok 2020.
- ***Ivar Sundsbø*** har tidligere fortalt om FEPA-utstilling i Athen, Hellas, 19.-21. november 2021 – NOTOS 2021. Påmeldingsfrist blir i februar 2021.
- som ikke kan være til stede **Øivind Rojahn Karlsen** orienterte om at han hadde deltatt på det første nasjonale filatelistiske nettmøtet 16. september. Louise Lindblom stod som arrangør, hun er samboer med vårt medlem Hans H. Blom. To andre av våre medlemmer hadde innlegg på dette nettmøtet, Erik Lunde og Arne Eriksen. Øivind hadde fått i oppdrag å vurdere om foredrag i NPS kunne strømmes til medlemmer.

Dette ble faktisk til en uformell diskusjon, som gikk langt ut over 5-minutter. **Erik Lunde** var også til stede og deltok med synspunkter. En strømming av foredraget vil gi et bedre tilbud til medlemmene rundt om i hele landet. NPS tilbyr allerede nå at lysbildene i foredragene kan legges ut på vår hjemmeside, men av forskjellige grunner er det bare tre slike som ligger ute så langt.
Noen egentlig konklusjon ble ikke trukket, men det første skritt må være å få til en pilot på et strømmet foredrag.

- **Bjørn Muggerud**, som også er sekretær i Forbundet, kunne informere om at Nordia 2020 i Malmø nå er avlyst. De ser på mulighetene for å arrangere det på et senere tidspunkt, men planlegging av Nordia 2021 i Kuopio, Finland, 12.-14. mars 2021 er godt i gang. Kommisjonær er Yngve Lundblad. I Norge i 2021 planlegges det regionale utstillinger i Farsund i april og i Trondheim i forbindelse med landsmøtet den 11.-13. juni.

Så var det ikke lagt opp til spontanauksjon grunnet forholdene. Møtet ble hevet kl. 15.35.

Det var ikke bestilt bord nedenunder, men været ute var så bra at det passet utmerket å bruke et av de mange bordene ute for de som ville treffes etter møtet.

ALØ

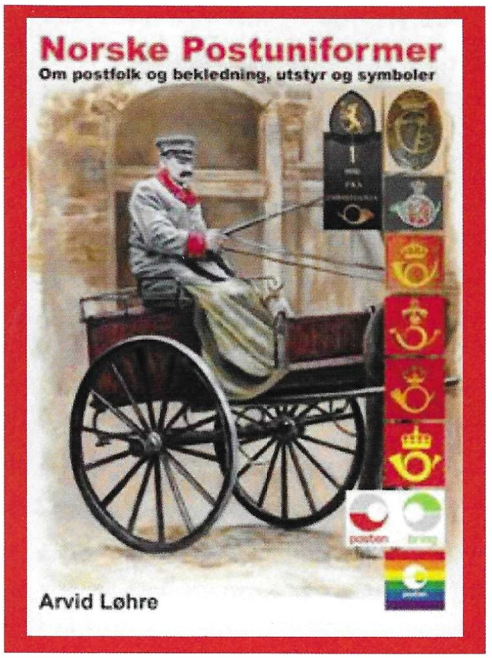

Hvis du ønsker å kjøpe boka fritt tilsendt for kr 350, så ta direkte kontakt. Post- og epostadresse til Arvid Løhre står på side 2. Telefonnummer er: +47 997 09 422.

Årets mest relevante melding?

Midt i november klemtet denne meldingen seg inn, som den første på Messenger på min iPhone.

Er dette et løfte, en utopi, en velgjerning eller en trussel?

Vi kan bare undre om dette er en helt aktuell form for moderne post-historie. Eller – er det bare en practical joke, sofistikert «fake news?

Sjelden passer Piet Heins gruk bedre inn i verden enn her og nå::

»Den, der kun tar spøg for spøg og alvor kun alvorligt, han og hun har faktisk fattet begge dele dårligt«.

Per Erik

Skriftlig litteraturauksjon til inntekt for Gelleins minnefond.

Gave fra arvingene til Tor Østlund. Ved Arvid Løhre

Tor Østlund var en sentral person i norsk filateli – og hos oss i NPS. Han tok initiativet til Budstikka og var redaktør i 7 år. Jubileumsboka «Fra Svinesund til Haparanda» (2002) ble en suksess takket være hans innsats og pådriverevne. Han døde 6. juni 2003, bare 54 år gammel.

Jeg fikk nylig tilfeldigvis kontakt med familien, og fra dem tilbudet om å overta noen bøker og en svær kasse innbundne eksemplarer av bladet «POST».
Postverkets bedriftsblad «POST» utkom i bladform i perioden 1952-1992, og Tor Østlund var også redaktør der i en kort periode i 1984-85. Jeg fikk overlevert alle bladene komplett innbundet 1952-1992, og det var fritt fram for meg å bestemme hva som skulle gjøres med dem. Siden jeg hadde dem selv fra før av, tenkte jeg det kunne bli en bra donasjonsauksjon.

NPS har som kjent en samarbeidsavtale med Oslo Filatelistklubb, og medlemmer av NPS har tilgang til biblioteket der på lik linje med medlemmene av OFK. Det viste seg at bibliotekar Kjell Åge svært gjerne ville ha de innbundne bladene «POST» til biblioteket, og da ble det en biltur på meg til Frydenlundgata 14. OFK hadde ikke alle årgangene innbundet fra før, og dessuten manglet de kanskje et par blader.

Men gaven inneholdt også litt andre bøker, og disse kan nå selges til inntekt for Gelleins minnefond. Siden julemøtet er avlyst, går dette kun som en skriftlig auksjon. Gi deg selv – og NPS – en julegave!
(Objektene 9-13 er donert av andre enn Tors etterlatte.)

Budfrist: søndag 13. desember kl. 20.00. (Se illustrasjoner og regler på neste side.)

1. «**Kristiania postvesen 1647-1921. Et stykke av postens historie i Norge**» av Sverre Steen (1923). Innbundet, 370 sider. Inneholder også mye generell norsk posthistorie som postlovene, forbindelsene til utlandet, m.m. v **Utrop: 50 kr**
2. «**Posten på Ringerike**» av Tor Østlund (1985) Heftet, 82 sider. Tor var vel en av de første som utga en lokal stempel- og posthistorie fra et lokalt begrenset område på denne måten, og med en kvalitet som har stått seg. **Utrop: 20 kr**
3. «**Norge. Postveier og sensur under den annen verdenskrig**.» av Svein Andreassen (1995). Innbundet, 260 sider. Utgitt av Norsk Filatelistforbund og Filatelistisk Forlag A/S. (Skanfil pris kr. 475, uinnbundet kr. 125.) **Utrop: 50 kr**
4. «**NORWAY NUMBER ONE. THE NEW HANDBOOK.**» av Tore Gjelsvik (1994). Innbundet, 112 sider. Signert av forfatteren. Det ble senere utgitt en oppdatert 2.-utgave av denne boka. **Utrop: 20 kr.**
5. «**Dette skrev de om Posten**», samlet og redigert av Bjørn Storberget (1996). Heftet, 24. sider. **Utrop: 20 kr.**
6. «**Norwegian Air Mail**» av Egil H. Thomassen (1998). Innbundet, 344 sider. Et uunnværlig verk om luftpostruter og rater fra Norge. Personlig takk fra forfatteren til Tor Østlund på smussbladet. (Skanfil pris kr. 125.) **Utrop: 50 kr.**
7. «**Fakkelstafetten. Fra Morgedal til Lillehammer. 27.11.1993-12.02.1994**». (1994) Komplett alle dagsprogrammene for Fakkelstafetten innbundet, 74 dager.
   Håndskrevet hilsen fra «ghostwriteren» Bjørn Storberget til Tor Østlund på tittelsiden. **Utrop: 30 kr.**
8. «**Håndskrevne poststedsnavn på norske brev**» av Kjell Mathiesen og E. C. Hannevig (1986). Heftet, 72 sider. Håndskrevet takk underskrevet av begge forfatterne på tittelbladet. (Skanfil pris kr. 90.) **Utrop: 20 kr.**
9. «**Den postale reisetjenesten 1838-1991. Maihaugen Årbok 2006**.» av Anne Sæteren (2006). Innbundet, 118 sider. Dokumentasjonsprosjekt for Postmuseet om reisetjenesten i Posten. **Utrop: 50 kr.**
10. «**50 år. Postpensjonistene i Oslo 1968-2018**» av Jens Myklebust (2018). Heftet, 68 sider. **Utrop: 20 kr.**
11. «**Særtrykk nr 5. Opptrykk av "Om statens dampskibsfart og en del dermed sammenhængende privat dampskibsfart"**» Ved James Pedersen.» Norsk Skipsposthistorisk Forening (2014). Heftet, 60 sider. **Utrop: 30 kr.**
12. «**Særtrykk nr 8. Oppdateringer og sjeldenhetsgraderinger: "Norske Skipspoststempler". Del 3. "Langrutene langs kysten", utenlandsrutene**.» Redaktør Odd Arve Kvinnesland, Norsk Skipsposthistorisk Forening (2018). Heftet, 72 sider. **Utrop: 30 kr.**
13. «**Særtrykk nr 9. Oppdateringer og datoregistreringer "Norske Skipspoststempler". Del 4. Cruiseskip, Hurtigruten etter 1984, Veteranskip, Ferjer, Hurtigbåter m. fl. Til og med 2019.**.»
    Redaktør Odd Arve Kvinnesland, Norsk Skipsposthistorisk Forening (2020). Heftet, 84 sider. **Utrop: 30 kr.**
14. «**Mennesker i Posten gjennom 350 år**». Illustrasjoner av Knut Løkke-Sørensen» av Bjørn Storberget (1997). Innbundet og tilhørende kassett, 68 sider. Inneholder frimerkene fra de tre frimerkeheftene «Posten 350 år» I, II og III – i *ubrettet* versjon. (Kun heftet III har "marg" til venstre.) (Pålydende verdi kr. 85,60) **Utrop: 30 kr.**

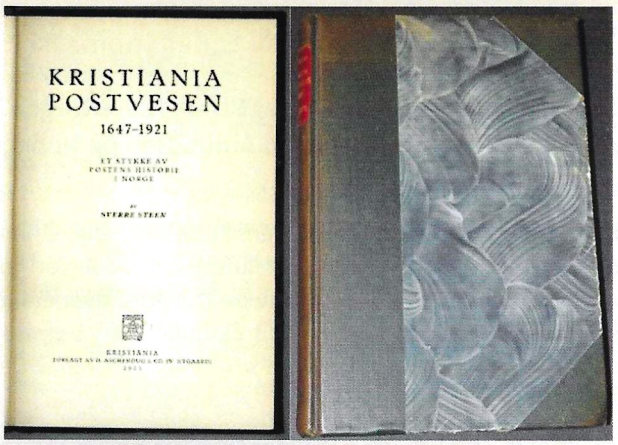

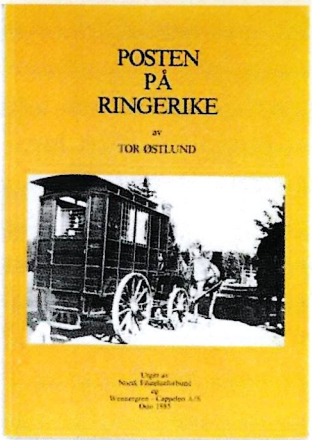

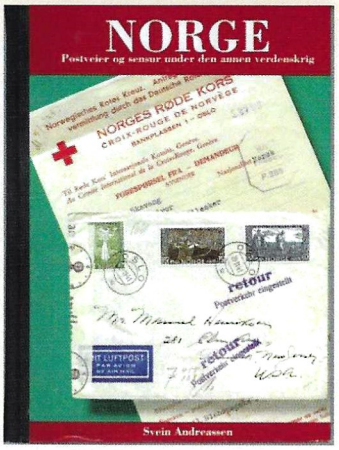

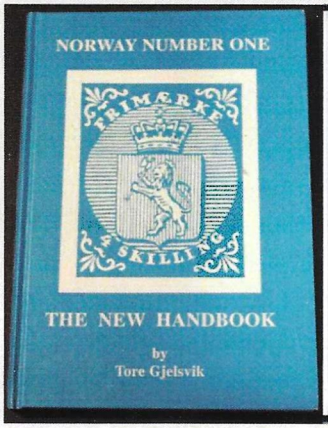

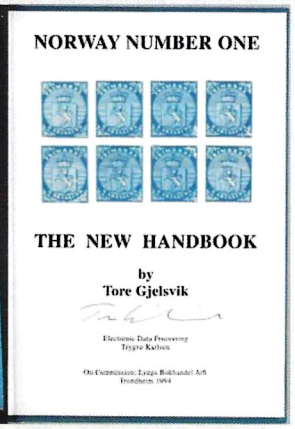

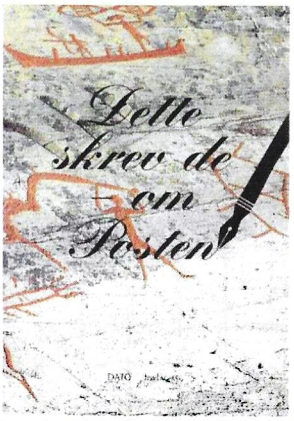

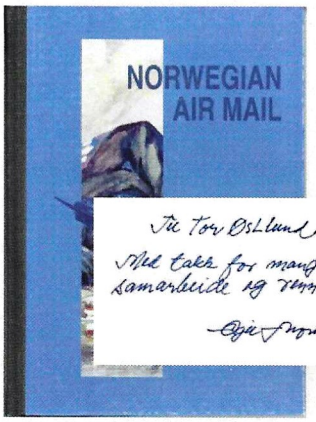

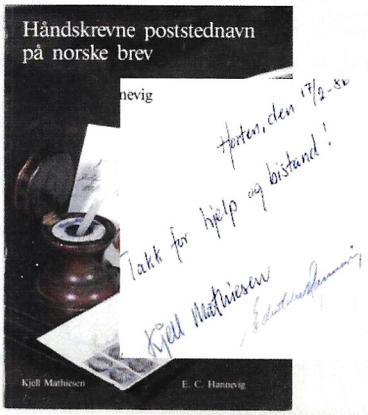

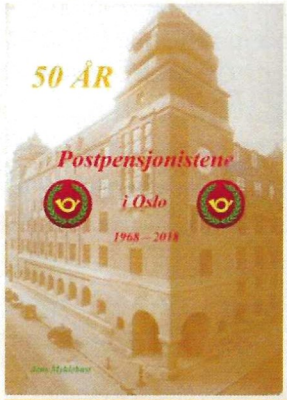

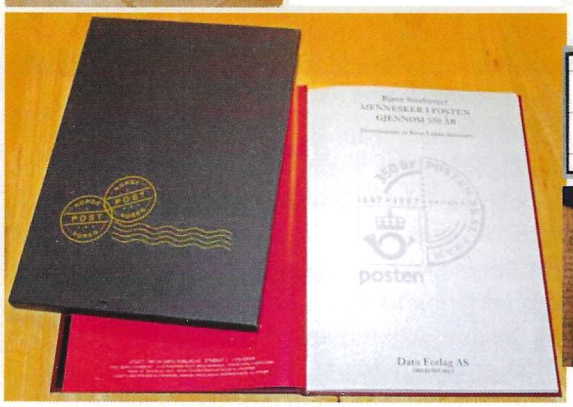

Auksjonsregler

Tilslagssummen går uavkortet til Norsk Posthistorisk Selskap, øremerket Dr. Per Gelleins minnefond. Auksjonen styres av sekretær Arvid Løhre. **Budfrist: søndag 13. des. 2020 kl. 20.00.** Bud kan telefoneres, sendes som SMS eller sendes som epost til Arvid Løhre. Du vil motta bekreftelse på at dine bud er mottatt. Objektet selges til høystbydende. Dersom høyeste bud ligger mer enn 10 % over nest høyeste, vil forskjellen reduseres til 10 %. Dersom det bare er ett bud, går objektet til utrop. Ekspedering, henting, levering eller postforsendelse av objektet avtales med hver enkelt. Eventuelle portoutgifter må betales av kjøperen. Skal overlevering først skje i 2021, må objektet uansett være betalt innen betalingsfristen, 23. desember. Vipps eller til konto. Resultatet av auksjonen vil bli kunngjort i neste nummer av Budstikka. Eventuelle usolgte objekter vil bli forsøkt solgt på en spontanauksjon på et medlemsmøte.

Arvid Løhre – tlf. 997 09 422 – arvid@online.no

Det tredje flyet

av Egil H Thomassen

Italieneren Umberto Nobile hadde konstruert et halvstivt luftskip som ble solgt til Norge og registrert N.1 «Norge». Etter den vellykkete overflyvningen av Nordpolen i 1926, førte sjalusi og splittelse mellom Roald Amundsen og Nobile til at sistnevnte planla en ny luftferd til Arktis.

Nobile konstruerte et tilsvarende luftskip «Italia», som lettet fra Ny-Ålesund 23. mai 1928 for Nordpolen. Før den flyvningen hadde «Italia» foretatt to prøveturer ut fra Svalbard. Dette var notabene det andre luftskipet med navnet «Italia». Etter første verdenskrig ble zeppelineren L61 overført til Italia i 1920 som krigserstatning og gitt dette navnet. Det første «Italia» havarerte under landing samme år.

Nobiles luftskip «Italia» før flyvningen mot Nordpolen. Fotoet viser at luftskipet er reparert etter de første flyvningene

På tilbaketuren fra Nordpolen forulykket «Italia». Sammenstøtet med isen førte til at gondolen med ni mann ble slitt løs fra luftskipet og etterlatt på isen. En mann ble drept i krasjet, mens en annen brakk et ben. Luftskipskroget med seks mann forsvant og er aldri funnet.

Da «Italia» ikke vendte tilbake til Ny-Ålesund til rimelig tid, ble det klart at luftskipet måtte ha havarert, og det ble igangsatt en stor redningsaksjon. Åtte nasjoner deltok med 23 fly, 20 skip og to hundespann.

«Italia»s dyktige radiooperatør Giuseppe Biagi greide å reparere luftskipets radiosett og sende nødsignaler, som etter hvert ble fanget opp og letingen intensivert. En svensk flyver som landet ved havaristedet berget Umberto Nobile og hans hund Titina. Kapteinen gikk først fra borde, og ble siden en ikke-person i Italia. En italiensk undersøkelseskommisjon la i 1929 all skyld for havariet på Nobile på grunn av kritiske feil ved manøvreringen. De øvrige på isen ble reddet etter 49 dager av den russiske isbryteren «Krassin». I løpet av redningsaksjonene omkom Roald Amundsen og hans mannskap med flybåten «Latham».

I forkant av Nordpolekspedisjonen hadde Nobile forsøkt å få det italienske postverket til å utgi et frimerke for flyvningen. Da han ikke fikk gehør for forslaget, var neste forsøk å få et luftpostfrimerke overtrykket med *«Explorazione Polare Dirigible Italia 1928»*. Postverket gikk med på dette, men trykket kom på baksiden av frimerket. Opplaget var 1.000 og det er antatt at ca. 200 frimerker ble brukt på brev som skulle medtas på turen til Nordpolen. En annen kilde oppgir bare 62 brev. Med luftskipskroget forsvant disse brevene.

Blant de flyene som ble sendt til Svalbard for å delta i ettersøkningen var fem italienske flybåter. To små av typen Macci M-18 ble stasjonert på hjelpefartøyene, mens tre store flybåter fra det italienske flyvåpenet opererte selvstendig. Ôrjan Lüning skriver i sin bok om nordisk luftpost at det var to Savoia flybåter. Det er ikke korrekt. Av de tre store flyene var et Savoia-Marchetti S.55, og to Do15 Dornier Wal. De sistnevnte var av samme type som våre «N-24» og «N-25». De ble produsert i Italia på lisens fordi Tyskland etter Versaillestraktaten ikke fikk bygge slike fly før i 1932.

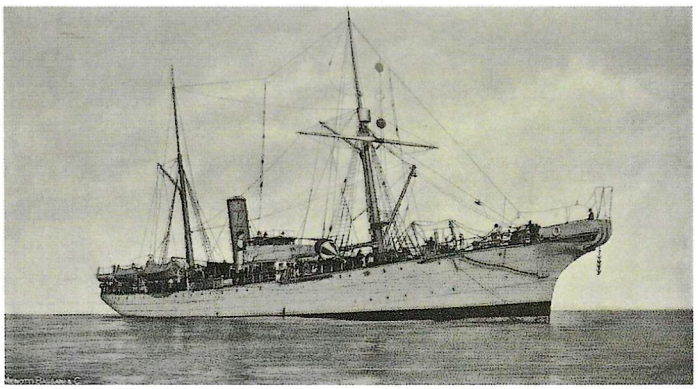

Kabelskipet «Citta di Milano» Nobiles baseskip.

Nobiles ekspedisjon var støttet av kabelskipet «Citta di Milano», som hadde post- og særstempel. Skipet var lite egnet for arktiske forhold, og kapteinen unnvek havområder med drivis. Etter redningsaksjonen vendte de tre flybåtene tilbake til Italia på ulike tidspunkt. Dornier Wal I-XAAF «Marina I», ført av Ivo Ravazzoni, som under hele aksjonen hadde operert fra base i Tromsø, hentet 5. august 29 brev i Ny-Ålesund. Noen av brevene var frankert med det på baksiden overtrykkete frimerket. Brevene ble stemplet med «Citta di Milano»'s brev- og særstempler. På tilbaketuren ble brevene påsatt et norsk 45 øre luftpostmerke ved mellomlanding i Tromsø 6. august. «Marina I» ankom Genova 8. august.

Dornier Wal «Marina I» som ankom Genova med 29 brev.

Dornier Wal I-PLIF «Marina II» ble ført av kaptein Pierluigi Penzo. Denne flybåten ble etter redningsaksjonen fraktet med en av kullbåtene fra Ny-Ålesund til Bergen, hvor Penzo noe senere ankom med «Citta di Milano» 24. september. Dagen etter ga Bergen kommune en mottagelse for skipet og dets mannskap. «Marina II» forlot Bergen om morgenen 26. september og ankom Amsterdam samme kveld. To dager senere ble flybåten utsatt for et uhell da den gikk ned på Rhinen ved Kehl. Den støtte på en sandbanke og piloten ble

lettere skadet. Neste dag under lav flyving på grunn av dårlig vær fløy «Marina II» på en høyspentledning og styrtet i elva Rhone nær Lyon. Penzo og to andre av mannskapet, flybåten og hva den måtte ha av post forsvant i elva. To mekanikere bak i flyet ble reddet.

Det tredje flyet Savoia-Marchetti I-SAAT «Santa Maria», ble ført av major Umberto Maddalena. «Santa Maria» var det første flyet som 20. juni observerte de havarerte på isen og slapp ned forsyninger. Flybåten er registrert som returnert til Genova 30. august. Det er i god tid etter «Marina I»s retur 8. august og før «Marina II»s havari 29. september.

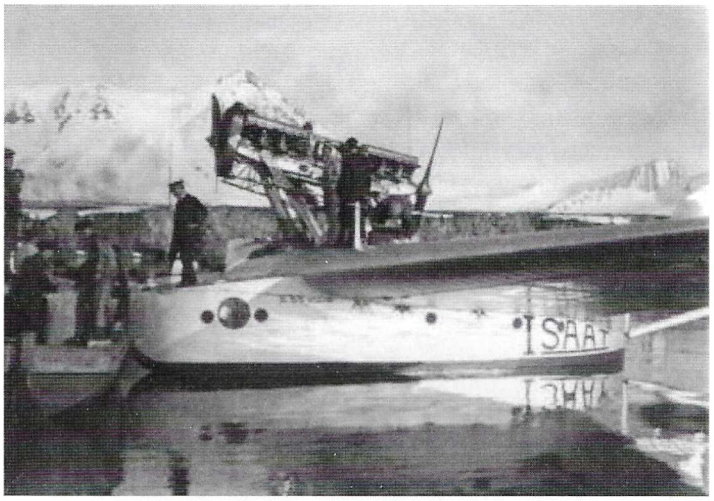

Flybåten Savoia-Marchetti I-SAAT «Santa Maria»

Her vises et brev stemplet «Citta di Milano» 15. august. Det er bare frankert med norsk luftposttillegg 15 øre. Hadde det blitt sendt som overflatepost ville det ved første anledning blitt satt i porto. Det tyder på at det er fløyet, og i så fall er det bare «Santa Maria» og Maddalena som kan ha vært aktuell befordrer. Det er ikke ankomststemplet i Genova, hvilket tyder på et privat overlevert brev. I Lünings katalog over nordisk luftpost er det bare registrert Ravazzonis fly som ankom med 29 brev 8. august. Den italienske luftposteksperten Fiorenzo Longhi har i sin katalog ikke oppført antall brev. Men brev stemplet ved «Citta di Milano» fra 22. til 26. mai er oppført som meget sjeldne. Disse brevene kan ha blitt sendt fra Ny-Ålesund med «Citta di Milano» som dokumentasjon på starten av Nobiles skjebnesvangre tur 23. mai.

Brev stemplet «Citta di Milano» 15.8.1928.
Påført to særstempler for ekspedisjonen.

Brevet har vært foldet. Kanskje har det ligget i et av major Maddalenas uniformlommer. Umberto Maddalena skulle bli en av Italias mest kjente flyvere. Han omkom i en ulykke i 1931, og i Italia er flere minnesmerker oppført for ham.

Umberto Maddalena.

Kilder:
Örjan Lüning: ***Luftpostens historia i Norden***
Svalbard Museum: ***Luftskipsferdene til Amundsen og Nobile***
Div. dagsaviser 1928

ANK.-NR. 1109
Pakken ligger til henting i Ullevålsvn. 107
Adamstuen Frukt & Tobakk
hverdager kl. 9—17.

POST OG TOBAKK

av Tore Haga

Jeg har med interesse studert følgebrevet vist i Trond Schumachers og John Torstads artikkel i Budstikka nr. 3/2020. Følgebrevet er påført en ankomstoblat som angir at henting kunne skje hos Gimle Tobakk & Konfekt. I billedteksten heter det at Elisenberg postkontor holdt til i lokalene til nevnte forretning sommeren 1945, da følgebrevet ankom Oslo.

Det er kjent i hvert fall én annen tobakksforretning som hadde utlevering av postpakker, nemlig Adamstuen Frukt & Tobakk i Ullevålsveien 107, se illustrasjon. Dessverre er denne oblaten ikke knyttet til noe følgebrev (men har formodentlig vært det), så det er uklart hvilket tidsrom den har vært i bruk. Jeg har liten tro på at noe postkontor hadde tilhold i denne butikken. Kanskje var det slik at på Adamstuen var det langt til nærmeste postkontor, og at Posten hadde avtale med forretningen om at lokale adressater kunne få utlevert sine pakker der.

Parallellen til Post i butikk, som redaktøren har trukket på Budstikkas forside, har slått meg for flere år siden, og jeg har lenge grunnet på om det lå en liten artikkel her. Nå inntraff anledningen, og takk for det.

Luftpostbrev til Sveits i 1938 av Arvid Løhre.

I Budstikka nr 3 – 2020 hadde jeg en omtale av boka «Kjeller – vi lander! En luftig bok om sivile fly på Kjeller før 1939» av Rob J. M. Mulder, skrevet i samarbeid med Sigbjørn Modalsli. Sommeren 1938 var det tre flyruter på strekningen Oslo-København, og i bokomtalen dokumenterte jeg hvilken av dem som gikk med landfly fra Kjeller. Det kunne ikke leses direkte av boka. Informasjonen om luftpostrutene og postdirigering er forøvrig enkel å dokumentere på den tiden – nesten minutt for minutt.

Ruteinformasjonen fra dirigeringslista

I påvente av informasjon om flyvningene fra Kjeller, hadde jeg tidligere kjøpt et par luftpostbrev uten å vite om det var noe jeg kunne bruke i min samling. Min samling fra Romerike omfatter både Kjeller og Gardermoen, men ikke Gressholmen i Oslo. Ett av brevene jeg kjøpte er sendt fra Thorolf Christiansen A/S, Toldbodgaten 8 B i Oslo til firma Pronto Watch Co. i Le Noirmont, Suisse. Thorolf Christiansen A/S drev med ur og urkjeder en gros, så han hadde sikkert flere forretningsforbindelser i Sveits.

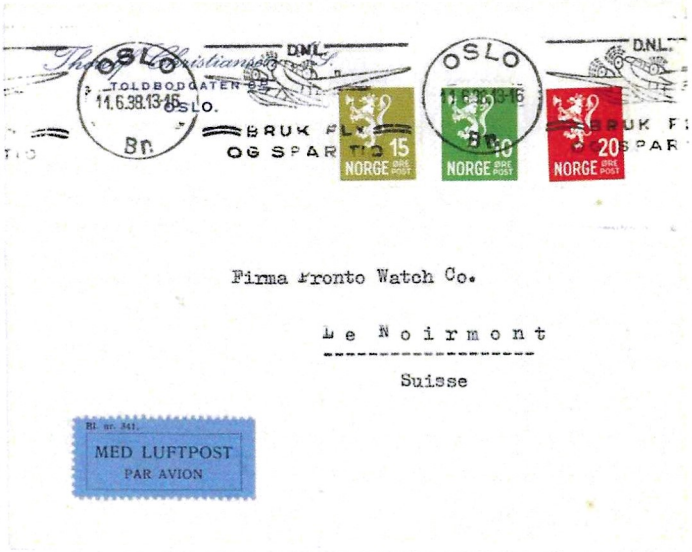

Det er stemplet lørdag 11. juni 1938 i Oslo med klokkeslett 13-16. Dermed er det helt sikkert at det ikke var ruta fra Kjeller kl. 8.15, men den som gikk med sjøfly fra Gressholmen kl. 18.50. Tidspunktene går fram av «Dirigeringslister for post fra Norge til utlandet» fra 1. juni 1938.

Ved hjelp av slike dirigeringslister kan man følge flyforbindelene og brevets ferd videre gjennom hele Europa og til flyplassene i Sveits.

Fire fly og ett (?) tog

1) Flyet fra Oslo kl. 18.50 mellomlandet i Moss, og fløy videre derfra kl. 19.20. Som jeg nevnte i den første artikkelen var det snakk om Moss sjøflyhavn ved Rosnestangen i Mossesundet på Jeløya. Den andre mellomlandingen var i Gøteborg, der dette Lufthansaflyet skulle være kl. 20.35. Det skulle ankomme til København kl. 22.15.
2) Resten av flyene på brevets ferd mot Sveits var landfly. Det første av dem var London-ruta via Køln som gikk kl. 22.50. Første mellomlanding med ankomst Hannover på natten til søndag kl. 0.55. Der ble det ny omlastning.
3) Videresendt med flyet mot München med avgang fra Hannover kl. 1.30. Første mellomlanding i Frankfurt (Main), ankomst kl. 2.50. Ny omlastning. Frankfurt er den dag i dag en viktig transitt-lufthavn for post fra andre verdensdeler til Norge.
4) I 1938 gikk dette brevet videre derfra samme natt kl. 3.55 på en ny rute, som fløy via Basel (kl. 5.00), Zürich (kl. 8. 35), og etter rute skulle det være i Bern kl. 9.15 på morgenen søndag 12. juni. Der ble sekken med Oslo-brevet lastet av, for flyet hadde destinasjonen Lausanne med ankomst der kl. 9.35.

Siste del av strekningen gikk på skinner fra Bern. Sveits har ikke tradisjon for å bruke sine gule postbusser der det går tog, så jeg gjetter på at brevet ankom Le Noirmont i Jurafjellene med posten på en smalsporet jernbane — tidsnok til å nå første postombæring mandag morgen.

Hadde du postet et brev i Oslo kl 13 på en lørdag i 2020, hadde det ikke beveget seg én meter før mandag ettermiddag. Til gjengjeld hadde heller ikke en grossist sendt bestilling på den måten i 2020. Men det er en annen historie.

Kat.nr:	Typenr:		Tekst:	Bilde:
1938/04	Nr:	74	D.N.L. - bruk fly - og spar tid	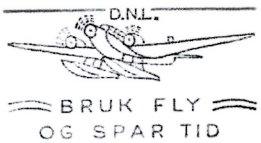
	Før	1938	1 (24.03.38 - 01.09.38)	
	For	-	Settes inn 3.hver uke.	
	Sist	-	Retur intendanten beg. av	
	Ant	1	august.	

Id:	Stedsnavn:	Tidl:	Sign:	Sen:	Sign:
a)	Bergen	21.03	GK	01.07	FA
a1)	Bergen (IL)	12.04	FA	05.06	AW
a2)	Bergen (IA)	28.06	FA	01.07	FA
b)	Oslo/Br.	21.03	FA	13.06	FA
b1)	Oslo/Br. (t2)	23.03	FA	31.05	FA
b2)	Oslo/Br. (t7)	21.03	FA	13.06	FA
c)	Trondheim	21.03	GK	25.07	AW

At brevet har et maskinstempel med reklame for flypost, er en tilfeldighet, men kan neppe gjøre brevet mindre samleverdig.

Portofri postsak forsvant i 2002

Av Arvid Løhre

En liten kommentar til det Finn H. Eriksen skrev i nr. 3-2020 om portofrihet.

5. februar 2002 sendte Posten Distribusjonsnett/økonomi ut en nyhetsmelding på sitt interne Intranett:

«Kommunikasjon har fra 1. januar innført prinsippet om at det skal betales porto for Postsak. Ordningen gjelder for alle divisjoner i Posten på grunn av forhold mht kryssubsidiering/liberalisering og produktregnskap til Post- og teletilsynet.»

Dermed var det ikke bare trykk- og papirkostnader som avgjorde prisen internt, men en portokostnad i tillegg:

«For 2002 er det med Varehotellet avtalt en gjennomsnittspris, uavhengig av vekt og format, kr. 6,35-. Dette dekker porto, dvs fremsendingskostnader mv som vi betaler, lagerhold og selve produksjonskostn konvolutter» (!)

Til slutt fulgte en advarsel at vi som ansatte måtte *«- være restriktive i forhold til hva vi bruker konvoluttene til, og at det ikke må brukes til internt bruk.»*

Dermed kan vi med sikkerhet si at den tradisjonelle «Postsak», tidligere forankret i Postloven, var en saga blott fra 1. januar 2002.

Postverkets Bl. nr. 537. Fig. 1:

Denne nokså lite attraktive konvolutten hører hjemme i klassen for post som går ufrankert, med mindre avsender ønsker å rekommandere den, slik det fremgår av den øverste teksten.

Det interessante spørsmålet er: Hvorfor går den ufrankert? Det at den fremstår som en av Postverkets blanketter, kunne jo henlede tanken på at den er en postsak og derfor går portofritt. På den annen side finnes ikke betegnelsen postsak på den, og derfor holder ikke den tanken. Det vi videre ser, er at konvolutten har fortrykk *Skattefogden i....,* og at i boksen nede til venstre er det opplyst hvem som kan bruke konvolutten. For det første er dette fiskekjøpere som plikter å sende visse oppgaver til skattefogden, og for det andre banker som medvirker som innbetalingssted for "den nye skattebetalingsordningen".

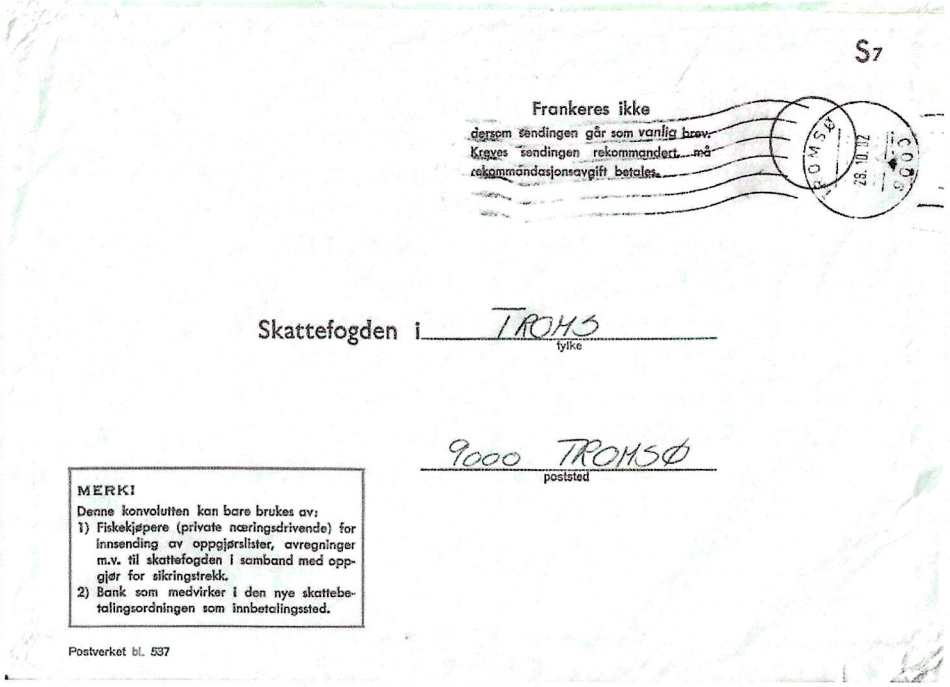

Postverkets Bl. nr. 537. Fig. 1:

På et nyere eksemplar er det siste punktet presisert til å gjelde "for skatt, skattetrekk og avgifter til folketrygden", se fig. 2. Øverst til høyre på konvolutten ser vi koden **S7**. Dette viser at konvolutten også er ett av skattevesenets dokumenter. I Postverkets blankettliste av november 1967 finner vi Blankett nr. 537 oppført som *"Konvolutt vedkommende sikringstrekk (brukes av private fiskekjøpere) (S.7)"*. I tillegg viser en rekke postblanketter f.o.m. 530 t.o.m. 536 seg som andre av skattevesenets dokumenter med betegnelsene f.o.m. *S.0* t.o.m. *S.6*. De fleste av disse er innbetalingskort for skatt, skattetrekk og sikringstrekk. Trolig inneholder listens neste side, som jeg ikke har sett, flere blanketter for sending til skattevesenet, bl.a. den konvolutten som er omtalt i sitatet nedenfor.

Frankeres ikke

dersom sendingen går som *vanlig* brev. Kreves sendingen rekommandert, må rekommandasjonsavgift betales.

Fig. 2

MERK!

Denne konvolutten kan bare brukes av:

1) Fiskekjøpere (private næringsdrivende) for innsending av oppgjørslister, avregninger m.v. til skattefogden i samband med oppgjør for sikringstrekk.
2) Bank som er innbetalingssted for skatt, skattetrekk og avgifter til folketrygden.

Fig. 3

Det er naturligvis ingen grunn til at Postverket skulle ta utgiftene ved å formidle denne typen post i 1982. Hva annet kan dette da være enn en svarsendingskonvolutt, men uten svarsendingens formelle kjennetegn? Svarsendingsordningen som ble innført i 1961, krever jo at ordet *SVARSENDING* skal være påført sendingen, sammen med opplysning om at adressaten vil betale portoen, og at dette bunner i en nummerert tillatelse; senere kalte man det avtale. Denne konvolutten oppfyller ingen av disse kravene.

I Sirkulære fra Poststyret nr. 1/1965 side 3 heter det:

> *"Frå 1. januar 1965 vil omsetningsoppgåver bli sende som ufrankerte svarsendingar til skattefutane. Det vil bli brukt ein konvolutt med format C5 (162x229 mm). Utstyret på framsida av konvoluttane vil på somme punkt ikkje vere heilt i samsvar med forskriftene (kap. III §25 b punkt 3): Det vil bli brukt eitt og same samtykkenummer, 534, utan omsyn til utleverings-poststad. Som adressat er berre trykt "Til skattefogden i ..." eller "Til skattefuten i ...". Sendaren må fylle ut resten.*
>
> *Øvst til venstre vil det vere trykt ei orientering om kva som kan sendast i konvolutten og korleis han kan brukast.*
> *Nedst til venstre kan sendaren føye til navn og adresse.*
> *Dersom konvoluttar av dette slag skulle bli brukte til andre ting enn det dei skal, eller til andre adressatar enn skattefutane, må dei setjast i porto på vanleg måte."*

Den konvolutten som er beskrevet i sitatet, er åpenbart ikke den samme som bl. 537 (S7), og jeg har i sirkulærene ikke klart å finne melding som handler om sistnevnte. Likevel bekrefter den siterte meldingen at det var inngått svarsendingsavtale mellom Postverket og Skattevesenet til bruk for innsending av visse oppgaver av interesse for mottaker. Selv om det ikke er bare på "somme punkt" at min konvolutts utstyr ikke er helt i samsvar med forskriftene, synes det meg helt klart at bl. 537 faktisk er en svarsendingskonvolutt.

Til slutt vil jeg takke Postmuseets Gunhild Reiby for å ha skaffet meg gode kilder.

Tiemer og Ånensen – mine minner og møter

Av Arvid Løhre

Peer-Christian Ånensen (15.12.1960 – 4.7.2014)
Jürgen Tiemer (29.8.1928 – 19.7.2020)

I sommer døde Jürgen Tiemer nesten 92 år gammel. Jeg har selv bedt om å få skrive noen minneord om vårt gamle medlem her i Budstikka, basert på min egen lange kontakt med ham. Men jeg kan ikke skrive om Jürgen Tiemer uten også å inkludere Peer-Christian Ånensen. Jeg traff dem begge første gang samme uke i 1982, og de traff kanskje samtidig hverandre. Tiemer og Ånensen skapte en «bibel» for norsk jernbanepost, «Stempel der Norwegischen Bahnpost» (2002). Siden jeg hadde en liten nøkkelrolle i grunnlaget for katalogen, blir dette skrevet med utgangspunkt i mine egne personlige minner. Dessuten handler det om min kontakt med to fine mennesker jeg med stolthet kan omtale som mine venner.

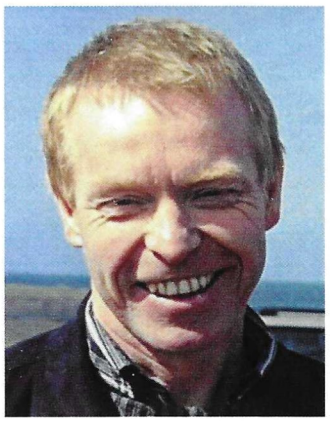

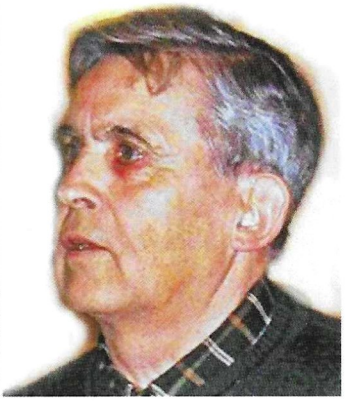

To møter på «Sørland 82»

Utstillingen «Sørland 82» var en nasjonal utstilling i Kristiansand 23.-27. juni 1982, og det foregikk oppe i Gimlehallen. Jeg hadde tatt ferie og bodde på Ernst hotell. Det første møtet skjedde før åpningen av utstillingen på onsdag 23. juni. På utsiden av Gimlehallen traff jeg på en ungdom i blå jeans som snakket byens dialekt, og som virket både vitebegjærlig og vennlig. Han lurte på om jeg var utstiller, og det var jeg. Jeg stilte ut 4 rammer med «Norge privat helpost». Jeg fortalte med entusiasme om dette samleområdet, og at det ikke fantes noen katalog. Så spurte han meg om jeg samlet på noe annet. Jeg fortalte at jeg var begynt på hjemstedsamling fra Romerike.

«Har du mange 4-rings nummerstempler?», spurte han.
«Hva er 4-rings nummerstempler?», svarte jeg.

Jeg hadde mye igjen å lære! Det var mitt første møte med Peer-Christian Ånensen. Peer-Christian var 21 år, ti år yngre enn meg, og hadde skrevet artikkel i utstillingskatalogen: «Poststempler fra Kristiansand S.»

30 år senere, 29. september 2012, reiste Peer-Christian og jeg til Trondheim på dagstur med fly for å holde stempelkurs arrangert av Nordenfjeldske FF. Mye hadde skjedd siden 1982. Jeg har forsøkt å finne ordlyden i beskrivelsen av de to foredragsholderne og har i den anledning spurt flere.

Med forbehold tror jeg at vi ble beskrevet som de to fremste ekspertene på norske poststempler. Jeg er ikke så sikker på akkurat det for eget vedkommende, men man får ta den rosen man kan få! Men det passet helt perfekt på Peer-Christian.

Ekskursjon til Setesdalsbanen

På «Sørland 82», torsdag 24. juni 1982, var det planlagt «Posthistorisk Dag» med et møte i Norsk Posthistorisk Selskap. Dagen startet kl. 12 med en ekskursjon til Setesdalsbanen, og der hadde jeg meldt meg på.

På bussen opp til Grovane skjedde det andre møtet jeg skal skrive om. Bussen var full, det var 40 deltakere påmeldt. Jeg satt meg ned alene på et dobbeltsete, og da kom det en hyggelig utlending og satt seg på setet ved siden av meg og begynte å prate. Han så ut som en søreuropeer, mørkt hår, brune øyne, ikke så høy. Men han var tysk, bosatt i Kiel, og interessert i norsk filateli. Det var mitt første møte med Jürgen Tiemer. Senere har jeg fått vite at faren hans var fransk og fra Cognac i Sør-Frankrike, men han bodde i Nord-Tyskland.

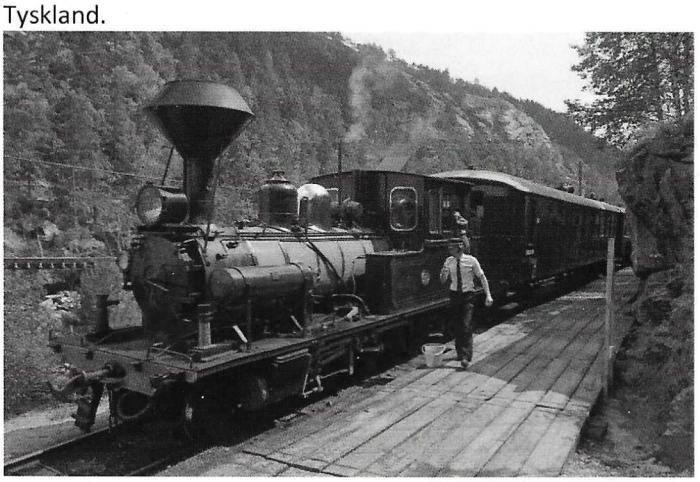

I løpet av turen og dagen fortalte han om sin interesse for forskjellige tema innen norsk filateli, at han akkurat hadde laget en oversikt over norske TUR-stempler, og lurte på om jeg hadde noen slike i samlingen. Hans A4-hefte med TUR-stempler fikk jeg med meg. Han fortalte at han arbeidet med en katalog over norske jernbanestempler, og kan ha nevnt at han hadde problemer med å finne kilder for tognumrene. Dette møtet ble starten på mange års sammenhengende kontakt og vennskap.

Stempel-trøbbel på Setesdalsbanen

40 filatelister og et ambulerende brevhus med eget stempel ble selvfølgelig en utfordring. Frimerkene med malerier av Werenskiold og Sørensen som var utgitt dagen før, ble brukt flittig til å frankere kort og konvolutter. Det var unge herr Petter E. Pedersen, utstillingssekretær og katalogansvarlig, som skulle ta seg av stempelet. Jeg har spurt ham nylig, og han husker at det var noe stress i forbindelse med dette! Og det var det. I et møtereferat i NPS, datert 25. november samme år, står det følgende:

«Det ble bemerket at noen sendinger ble stemplet med feilaktig dato, disse skulle leveres tilbake til bytning med korrekt dato.» Stemplingen var nemlig påbegynt uten at datoen var kontrollert på forhånd. Før dette ble oppdaget kunne noen fryde seg over NK 915 og/eller NK 916 stemplet med SETESDALSBANEN før offisiell utgivelsesdato.

Da forsøkte Petter å rette datoen ved å løsne skruen på siden av stempelet, men fikk det ikke til. Dette hadde han ikke gjort før. «Er det noen som vet hvordan man retter stempelet?» Som postmann tilbød jeg meg å hjelpe, og med øvde fingre dro jeg skruen helt ut mens venstre tommel fikserte tallene, flyttet på de speilvendte tallene uten problemer og rettet stempelet til riktig dato, 24-6-82.

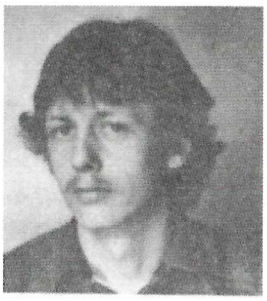

Petter E. Pedersen
Sekretær/Katalog

Distriktssjef med posthistorie

Utflukten til Setesdalsbanen var gratis for medlemmer av Norsk Posthistorisk Selskap. Andre deltakere måtte betale 40 kr. Jeg var ikke medlem og interesserte meg mest for helpost og fugler på frimerker.

Etter at utflukten var avsluttet, var det åpent møte i aulaen i Gimlehallen. Distriktssjef for 4. postdistrikt, Ole J. Broch, holdt foredrag om postgangen på Sørlandet i eldre tider. Og etterpå dro de tilstedeværende medlemmene av Norsk Posthistorisk Selskap sammen for å spise middag, ifølge referatene jeg har funnet.

Medlemskap i Norsk Posthistorisk Selskap

Det var Paul H. Jensen som foreslo medlemskap i NPS på Jürgen Tiemer, Alt-Wittenbek/Kiel, Tyskland. Det stod i et informasjonsskriv fra sekretæren (PHJ) datert 27. februar 1980. Jürgen ble presentert som formann i det tyske forskningsselskap for de nordiske land. På årsmøtet 25. april samme år ble medlemskapet godkjent

Jeg kan også ta med et referat fra årsmøtet 9. mars 1985, fem år senere:

> *«Som nye medlemmer foreslo formannen Gunnar M. Loshamn, Farsund. Tor Østlund foreslo Arvid Løhre, Blystadlia. Støttet av flere.»*

Da hadde jeg skrevet flere artikler innenfor temaet posthistorie i FrimerkeForum. Medlemskapet mitt ble godkjent på et sommermøte i Bergen, Fantoft sommerhotell, fredag 21. juni 1985. Dermed har jeg faktisk i mitt syttiende år vært medlem av Selskapet halve livet.

På det samme sommermøtet kom det forslag på 4 nye medlemmer: Oddvar Skogsberg, Fjellhamar (Akershus), Geir Kaasa, Fjellhamar (Akershus), Peer Chr, Ånensen, Kristiansand S og John Fredriksen, Bergen.

Forslaget på Peer-Christian Ånensen var levert av Johnny Pedersen, og ble støttet av Gjelsvik og Moldenhauer.

De første brevene

Peer-Christian Ånensen lærte meg ikke bare om 4-rings nummerstempler, han skaffet meg det første avtrykket til min spede hjemstedssamling, min «første tiøring»:

> *«Kr. Sand 12/7-82. Takk for sist. Vedlagt følger et 10 øres merke med 4-rings nummerstempel nr. 792. Stempelet var i bruk på jernbanen Kr.a – Lillestrøm 1913-1918. Håper at du kan bruke merket. Med hilsen Peer-Christian Ånensen»*

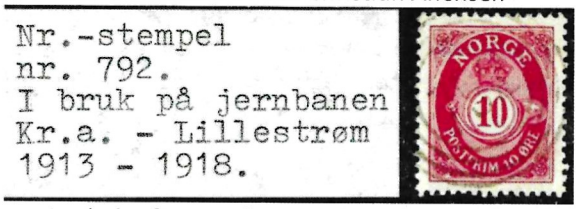

Og det kunne jeg bekrefte i svarbrevet, datert Blystadlia, 14. juli 1982:

> *«Mange takk for merket med nr.-stempel 792, som jeg er svært glad for å få. Jeg kopierte noen bilder fra Sørland-82 i går, og tenkte du kanskje hadde interesse av vedlagte. Sender også med et frankeringsavtrykk fra Kr.S., har slikt interesse?»* (Jeg var fotoamatørpg lagde sort-hvite fotografier hjemme.)

Korrespondansen jeg hadde med Jürgen Tiemer startet med at vi skrev på hvert vårt språk. Jeg skrev engelsk, og han svarte på tysk. Skoletysken min gjorde det greit å lese det han skrev, men det var verre med det skriftlige. Senere, det tredje eller fjerde brevet, begynte han å svare meg på engelsk. Engelsk var også det arbeidsspråket Peer-Christian og Jürgen brukte seg imellom.

Jeg kan referere litt fra innholdet i det første brevet jeg skrev til Jürgen, for det var et godt tidsbilde på hvordan noe så enkelt som kopiering kunne by på utfordringer:

«Dear Mr. Tiemer, I hope you excuse that I write in English, it's much easier for me than to try writing in German. It was very interesting to become acquainted with you on SØRLAND 82.»

Videre viste jeg til at jeg hadde fått en katalog han hadde laget over norske TUR-stempler, og at han hadde spurt om en fotokopi av et Oslo TUR-stempel jeg hadde på et tjenestebrev fra 1926.

Men kopiering var ikke enkelt i 1982. Jeg opplyste at jeg ikke kunne sende det før til høsten når klubb-sesongen startet igjen En klubbvenn hadde tilgang til en førsteklasses kopimaskin, men jeg traff ham ikke før møtene begynte igjen! Etter det begynte jeg å lete etter informasjon om tognummer (i stemplene) etter spørsmål fra Tiemer, og dro inn til Postbiblioteket og fant dette i Rutebok for Norge, der det også var avmerket de togene som hadde postføring. Det ble noen turer inn til «Steinhuset» og biblioteket høyt oppe i etasjene når jeg rakk det etter jobben. Som regel fant jeg svar og kunne hjelpe ham med de spørsmålene han stilte i brevene.

Den første jernbanekatalogen

Informasjonen jeg kom med kom trolig godt til nytte i første utgave av «Katalog über die stempel der Norwegischen bahnpostexpeditionen (Versuch einer registratur)» som kom året etter, i 1983. Det var nok beskjedne bidrag jeg hadde kommet med. Men Peer-Christian hadde vært en svært viktig bidragsyter – allerede i den første utgaven:

> *«- og fra utlandet vil jeg takke herrene Bjørn E. Bunæs, Horten, og Peer Christian Ånensen, Kristiansand S, for deres uselviske bidrag, uten dem hadde utarbeidelsen av katalogen i den nåværende form absolutt ikke vært mulig for meg.»*

(Min oversettelse fra tysk)

Peer-Christian reiste på Interrail og dukket opp hjemme hos Tiemer tidlig på 1980-tallet, og han kom med verdifulle innspill og råd, som alltid. Han burde kanskje ha stått oppført som medforfatter allerede da? På 1980-tallet fullførte han også sin utdannelse, han ble statsautorisert revisor fra NHH i Bergen (ca. 1986-87).

Arbeide med katalog over privat helpost

På andre halvdel av 1980-tallet hadde Peer-Christian begynt å interessere seg for «mitt» samleområde, privat helpost, og den katalogiseringen jeg da hadde påbegynt. I et brev datert 5. mai 1987, skrev jeg følgende til ham:

> *«Det går sakte framover med "Norsk privat helpost", jeg må takke for de gode tipsene du kom med, har endret på en del i beskrivelsen etter at jeg snakket med deg. Har forresten fått kopi av en håndbok på engelsk som beskriver en del kort og konvolutter, også avsender / bruker. Jeg har notert ditt ønske om "Norsk byggverk" [privat helpost med dette påtrykket], men kan foreløpig ikke effektuere noe.»*

Forbud mot offentliggjøring

I «Håndbok over norske filatelistika» fra 1969, står det følgende:

> «Også privat helpost blir omtalt her, men ikke i den utstrekning som hadde vært ønskelig, idet Postverket har forbudt offentliggjørelse av navn på eiere av privat helpost.»

Dermed var det fortsatt slik på 1980-tallet at det ikke var noen informasjon eller arkivopplysninger å få fra Postverket. Selv om det neppe ble noen konflikt av å publisere privat helpost fra firma som for lengst hadde gått dukken, eller fra offentlige institusjoner, måtte katalogiseringen da baseres på empiri – hva som var kjent hos samlere, og ikke fra Postverkets arkiver. Jeg husker jeg tok en fridag og kjørte til Wittusen & Jensen på Kalbakken, der Paul H. Jensen hadde sitt kontor. Der oppbevarte han også den største samlingen av privat helpost jeg kjente til. Han var selvfølgelig velvilligheten selv, og jeg fikk egen kontorplass, kaffe av hans sekretær, og anledning til å kopiere og notere.
(I parentes kan bemerkes at denne sekretæren aldeles gratis gjorde jobber også for Norsk Posthistorisk Selskap, W&J sponset nok NPS gjennom mange år gjennom dette "sekretariatet".)

Forbudet forvitrer

Peer-Christian Ånensen fikk gode kontakter i Postverket og Postens frimerketjeneste gjennom oppgavene han etter hvert fikk for Norgeskatalogen og OFK's andre publikasjoner. Blant dem arkivleder Ragnar Fosshaug. Arkiv som gjaldt filateli var splittet, men Peer-Christian visste bedre enn Postens folk, meg inkludert, om hvor de forskjellige delene og informasjonen var å finne, Schweigaards gate, Dronningens gate 15, Postmuseet og Riksarkivet. Han fikk låne med seg protokoller fra Ragnar Fosshaug og stod i OFK's lokaler i Frydenlundgata 14 og kopierte og kopierte.

Mye kan sies om det materialet OFK har kopier av, men blant alt det han fikk kopiert var også arkivopplysninger om privat helpost. Dette sorterte han ut, og utover 2000-tallet jobbet han mye med et regneark hvor alle disse opplysningene ble satt inn, et helt utrolig arbeid lå bak. Dette gjorde han innimellom alle de andre store prosjektene han hadde. Norgeskatalogen, Det lille bibliotek, Norgeskatalogen Postal, og så videre. Han manøvrerte suverent med flere baller i lufta. Blant de andre oppgavene han hadde kan det nevnes at han var regnskapsfører for Forbundet.

Når det gjaldt katalogisering av privat helpost, fikk han grønt lys fra Frimerketjenesten. Man kunne nå se bort fra det gamle forbudet mot å publisere opplysninger om brukerne, de private og offentlige virksomhetene som hadde benyttet seg av ordningen.

Arven plukkes opp

Peer-Christian rakk aldri å fullføre prosjektet med en katalog over privat helpost. Han egen samling av privat helpost ble etter hvert solgt gjennom Germeten. Men før det skjedde, fikk Bjørn Muggerud innkalt en gruppe som ble bestående av Tore Haga, Petter E. Pedersen, undertegnede samt Bjørn selv. Det var nå eller aldri. Materialet til Peer-Christian måtte gjennomgås og skannes før det ble spredt for alle vinder, og katalogprosjektet måtte fullføres. Nå har arbeidet pågått i fire år, og det er svært mye som fortsatt skal på plass. Men dette kommer helt sikkert til å bli omtalt senere.

Et arkiv i Postmuseet

Fra 1. januar 1998 var min arbeidsplass ved Postmuseet, Kirkegata 20 i Oslo. Drømmejobben for en postmann med mine interesser, førstekonsulent med ansvar for de filatelistiske samlingene – inkludert samlingen av poststempler. Postmuseet hadde rom, hvelv, lager og magasiner over alt i den labyrinten som utgjorde posthuskvartalet. Adressene Dronningens gate 15, Tollbugata 17 og Kirkegata 20. Postmuseet hadde i mange år inngang fra Prinsens gate før det ble flyttet ned på bakkeplan, og det gamle museumslokalet i 4. etasje var nå ett av våre magasiner. Det var svært mye nytt å bli kjent med, men jeg trivdes fra første stund.

Det som var interessant i denne sammenheng stod i kjelleren under resepsjonen innenfor det rommet der det var publikumstoaletter. Der stod blant annet arkivet til Reisetjenesten i Oslo, de som hadde ansvar for jernbanepostekspedisjonene underlagt Oslo, senere organisert i 1. postdistrikt.

Hvorfor dette arkivet var havnet i Postmuseet, er jeg faktisk ikke sikker på. I kjelleren i den andre enden av kvartalet drev arkivleder Ragnar Fosshaug i 1998 et Sisyfos-arbeide med å ordne arkivet til de sentrale enhetene i Postverket og Poststyret. Alle arkiv før 1. desember 1996 skulle til Riksarkivet. Men da Reisetjenesten i Oslo ble nedlagt, tilhørte det 1. postdistrikt. Det skulle følgelig vært avlevert til Statsarkivet i Oslo, Akershus og Østfold på Sognsvann, og der havnet det en 5-års tid senere.

På et fast onsdagsmøte i staben i Postmuseet i 1998 spurte sjefen Arne Woll om vi ikke kunne kassere hele arkivet, det hadde ikke noe hos oss å gjøre og det er da ingen som kan ha interesse av noe slikt? Jeg forklarte nøyaktig hvor viktig det kunne bli for filatelistene, og dermed ble det stående til et av arkivprosjektene kom og tok det.

Ny katalog påbegynt

I 1997 var det bare julekortutveksling mellom Jürgen Tiemer og meg. Jeg kan ikke huske om han var her under Norwex 97. 24. mars 1998 skrev jeg et privatbrev til ham:

«Du har kanskje hørt at jeg har fått jobb i Postmuseet i Oslo, virkelig en interessant stilling. Grunnen til at jeg skriver dette er fordi folk har fortalt at du har startet å jobbe med en ny utgave av din katalog over norske jernbanestempler. Har de rett? Saken er følgende; på Postmuseet har vi nå 40 år med kopibøker og journaler fra Reisetjenesten i Oslo. Mye informasjon om bruken av håndstemplene kan finnes der. Som et eksempel legger jeg ved en artikkel jeg har skrevet om J.a.5 reservestempel, i Romeriksfilatelisten.»

(Brevet skrevet på engelsk)

Videre forteller jeg at det ville bli en kjempejobb å gjennomgå alle bindene, og adgangen til arkivet var begrenset. Det kunne inneholde sensitive personopplysninger om ansatte som fortsatt var i live, men jeg skrev at seriøs forskere kunne søke tilgang. Jeg anbefalte at den nye katalogen burde basere seg på de nye arkivfunnene.

Første filatelistiske nytten

Artikkelen i Romeriksfilatelisten handlet om det følgende. 7. mars 1998 kjøpte jeg et brevkort på Skanfil, stemplet 5-1-49. Stempelet hadde teksten «OSLO-EKSPEDISJONENE / RESERVE» (TA). Det ble ifølge Langangen levert fra gravøren 30. sept. 1939, og sendt fra Postintendanten i Oslo til Reisetjenesten 3. oktober.

Rentegnet:

I den 2. utgaven av Tiemers katalog var dette stempelet registrert i bruk fra september 1947 til desember 1966, men han skrev «Meist "philatelistische" Briefe» - han hadde registrert i hovedsak filatelistisk bruk. Med min tilgang på jobben til arkivet, ble brevkortet med dette stempelet plutselig mye mer interessant.

Oslo postkontor, avd. for reisetjenesten, kopi av brev datert 4. januar 1949, sendt til:

«Herr forr. postfullm. Gulbrandsen, Oslo-Charlottenberg 1051 5/1. Vedlagt følger til utlån et stempel merket "Oslo-Eksp. Reserve". Oslo-Ch.berg's stempel bes sendt hit. Det viser tog 2051/2052 og lar seg ikke rette. Wilh. Wilhelmsen.»

Brevkortet kostet meg kr 431 inkl. salær. Peer-Christian sa på et senere tidspunkt at hvis han hadde vært i Norge, så hadde ikke jeg sluppet så billig unna!

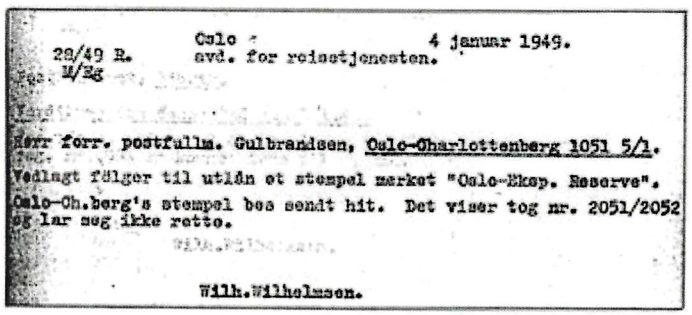

Oslo 4 januar 1949.
29/49 R. avd. for reisetjenesten.
W/Eg

Herr forr. postfullm. Gulbrandsen, Oslo-Charlottenberg 1051 5/1.
Vedlagt følger til utlån et stempel merket "Oslo-Eksp. Reserve".
Oslo-Ch.berg's stempel bes sendt hit. Det viser tog nr. 2051/2052 og lar seg ikke rette.

Wilh.Wilhelmsen.

Arkivstudier

Det går fram av et brev 15. april 1998 at jeg har begynt å sjekke litt i arkivet, og jeg la ved kopier fra arkivet som gjaldt post-stempler. Jeg sa fra at jeg ikke hadde tid til å gjennomgå hele arkivet, men jeg kunne gå inn i protokollene for å sjekke spesielle datoer eller perioder.

Så noen ordentlig fart på det hele ble det ikke før Peer-Christian fikk begynne å jobbe med saken. Vi hadde en kopimaskin stående på det rommet, og Peer-Christian fikk et bord og en stol og fritt leide til å gå gjennom hele arkivet. Han var effektiv, tålmodig og hadde en enorm arbeidskapasitet. Dessuten en revisors sans for å kombinere opplysninger fra forskjellige kilder, og sette det sammen til en helhet.

Tiden han kunne sitte i kjelleren i Postmuseet strakk ikke til, og han fikk låne med seg protokollene i passe bunker om gangen til OFK's bibliotek i Frydenlundgata 14. Der kunne han jobbe døgnet rundt om han ville. Det må ha vært en stor bunke kopier.

Men så tok han med seg et utvalg av kopiene og reiste til India. Kopiene var for øvrig klippet til for å spare vakt og volum.

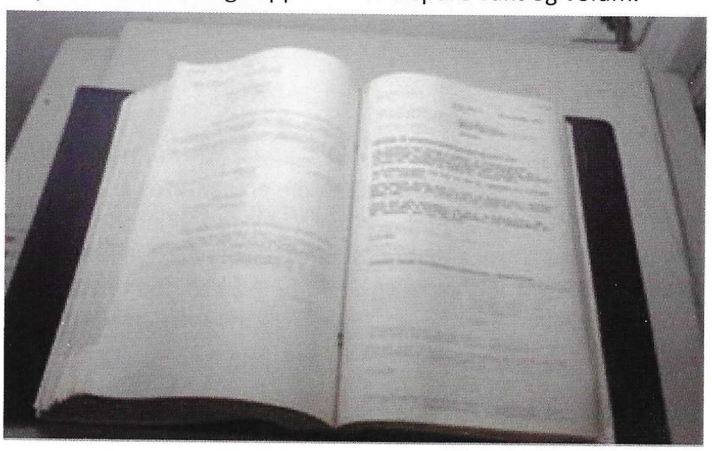

Toppkonsulent og backpacker

Peer-Christian Ånensen levde et svært usedvanlig liv, i perioder gikk han med dress og slips og hadde godt betalte oppdrag i store virksomheter. Jeg traff han også slik i korridorene i Stein-huset, da han hadde oppdrag for Postens Sentralledelse. Da hadde han vært med på å forberede overgangen fra Postverket til Posten Norge BA (som skjedde 1. desember 1996). Et liknende oppdrag hadde han for Televerket ved overgangen fra forvaltningsorgan til statsbedriften Telenor omkring 1995.

Så kunne han etterpå ta på seg dongeri, T-skjorte og pakke ryggsekken, sette seg på flyet til India og reiste rundt i Asia som backpacker. En gang jeg spurte ham direkte om økonomien, om hvor lenge han hadde råd til dette? Da fortalte han at han hadde nok penger til å leve resten av livet i Asia hvis han ville.

I OFKs medlemsblad INFO 2-1993 har han skrevet en reise-beretning «En rundreise i India», som da må ha pågått i 2. halvår 1992 og 1. halvår 1993.

En annen beskrivelse av en av hans reiser fant jeg i en mail han sendte til sine venner, datert 14. mars 2000. Der forteller han om at han kom til Delhi på slutten av november 1999. Over to og en halv side forteller han detaljert om sine reiser. Mailen er sendt fra en internettkafé mens han var tilbake i Dehli, før han skulle opp til Kathmandu der han skulle starte «trekking» i 4-5 uker!

Det kan være under dette oppholdet han jobbet med kopiene fra Kirkegata 20.

Ambulerende katalog-arbeide

Langt avgårde i India satt Peer-Christian og laget ark pålimt klipp fra kopiene sammen med hans notater og instrukser. Resultatet ble sendt i post til Jürgen i Altwittenbek, som bearbeidet det videre. Ikke ett av brevene forsvant underveis. Men han jobbet jo selvsagt også i Norge med prosjektet, og innhentet stoff fra andre kilder.

Da den nye katalogen i stivbind kunne presenteres under Nordia 2002 i Kristiansand, var det 5 år siden Jürgen Tiemer hadde begynt å tenke på utgave 3. Men etter 1998 fikk som nevnt arbeidet en ny vending. I NFT nr 9-2002 stod det slik:

«Det revolusjonerende bak denne tredje utgaven er nok først og fremst at Arvid Løhre og Postmuseet fikk reddet arkivet til Oslo Postkontors reise-avdeling. Peer-Christian Ånensen fikk anledning til å gå gjennom dette, brukte flere uker hvor han noterte, tok kopier og systematiserte materialet. Med dette lagt til den gamle kunnskapsbasen ble det rett og slett ei helt annerledes bok. To år med hard jobbing har det vært. Andre kilder er bl.a. koblet til Nordlandsbanen og Bergensbanen også...»

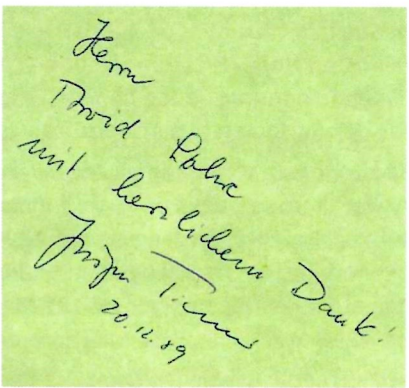

Dedikasjoner fra 2. utgaven 1989 og 3. utgaven 2002.

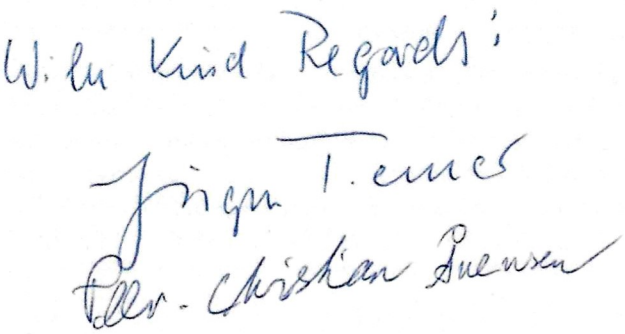

Jürgen Tiemer – langt liv med Norge

I samme bokomtale i NFT ble Jürgen presentert under overskriften *«30 år med post på norske jernbaner»*. Han startet med å interessere seg for frimerkesamling før og under annen verdenskrig, og han beholdt hobbyen under ungdomsåra og spesialiserte seg etter hvert på norsk filateli og norsk posthistorie, og var svært aktiv og sentral i det tyske forskningsselskapet, Forschungsgemeinschaft Nordische Staaten. Jernbanestemplene begynte han med ved en tilfeldighet. Omkring 1970 fikk han spørsmål om et objekt med ett av stemplene fra: BUREAU REEXP. DE CHRISTIANIA, og dermed startet han med studier av norske jernbanestempler. Hjemmesiden til Forschungsgemeinschaft Nordische Staaten har følgende minneord:

«Vårt æresmedlem (1992) og mottaker av æresprisen til Forschungsgemeinschaft Nordische Staaten (2006) herr Jürgen Tiemer, Altwittenbek, døde 19. juli 2020 i sitt 92. år. Herr Tiemer var med fra stiftelsesmøtet i oktober 1970. Fra begynnelsen og til 2011 ledet han arbeidsgruppen Norge. Fra 1974 til 1983 var han nestleder og fra 1983 til 1992 styreleder for vår forskningsforening.

Herr Tiemer hadde mange samleområder, men hans hovedfokus var Norge. Han har skrevet mange artikler for vår publikasjon "Philatelistischen Nachrichten", som også ble anerkjent i Norge. Han svarte på alle muntlige og skriftlige henvendelser med sin enorme kompetanse. Foredragene hans på de årlige generalforsamlingene var alltid høydepunktet for arrangementene våre.

Av varig og også av uvurderlig verdi for filatelien er katalogen hans "Stempel der Norwegischen Bahnpost", som vårt forskningsselskap har utgitt i to utgaver. Den tredje utgaven ble utgitt på eget forlag sammen med Peer-Christian Ånensen.

De som kjente ham, likte hans kommunikative væremåte, og verdsatte hans enorme spesialkunnskap om norsk posthistorie. Gjennom sitt arbeid hadde han mange venner i inn- og utland, og han ble spesielt verdsatt av samlervennene i Norge. Med herr Tiemer mister vi en spesiell og elskelig person, en samlervenn og en drivkraft i vårt forskningsselskap.»

Layout av OFK's kataloger

Tiemers datter Sabine Tiemer hadde design av omslaget til 2002-katalogen, og innholdet ble utformet etter Peer-Christians detaljerte anvisninger. Han hadde da erfaring med layout av Norgeskatalogen. Han ble med i redaksjonen for Norgeskatalogen for 1993-utgaven, var på reise da 1994-utgaven ble redigert, men var med i redaksjonen igjen fra 1995-utgaven og til og med 2012-utgaven. I alt var han med på 19 utgaver, 12 av dem som formann i katalogkomitéen.

Han kom etter hvert til å sette sitt preg på den, og han hadde en kjempejobb i 2008 da formatet ble økt.

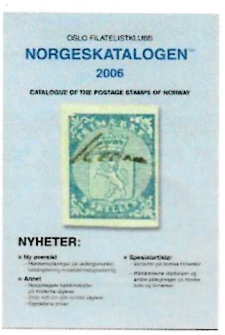

Andre oppgaver for Peer-Christian

Som tidligere nevnt hadde han også ansvaret men også en stor del av æren for Det lille bibliotek og Norgeskatalogen Postal. Han tok også stillingen som redaktør av NFT fra og med nr. 5-2007.

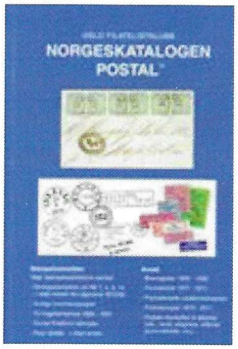

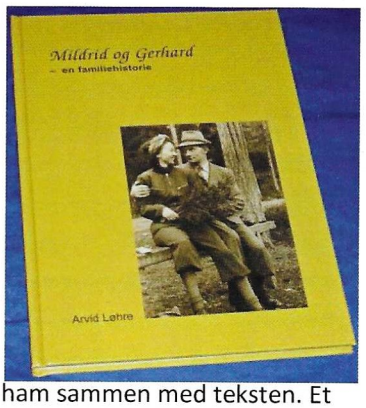

Han tok betaling/honorar for oppdragene gjennom sitt personforetak. Det var derfor ikke nei i hans munn når jeg ba om hjelp til layout på en familiebok jeg skulle skrive g utgi selv i 2007. Det var viktig for ham overfor skatteetaten at han hadde flere oppdragsgivere enn OFK.

Jeg leverte ferdige fotofiler til ham sammen med teksten. Et skannet lysbilde som skulle gjengis i farger på baksiden av bokpermen hadde litt støv og skitt da jeg leverte det. Han kommenterte at han hadde «vasket huset» da vi diskuterte omslaget litt senere, uten at han krevde noe ekstra for det. Han valgte bestandig den beste løsningen i alt han gjorde, og hadde alltid gode råd og innspill.

Det er så mye mer han kunne ha gjort og utført for norsk filateli, men på en løpetur i Baneheia i juli 2014 var det slutt.

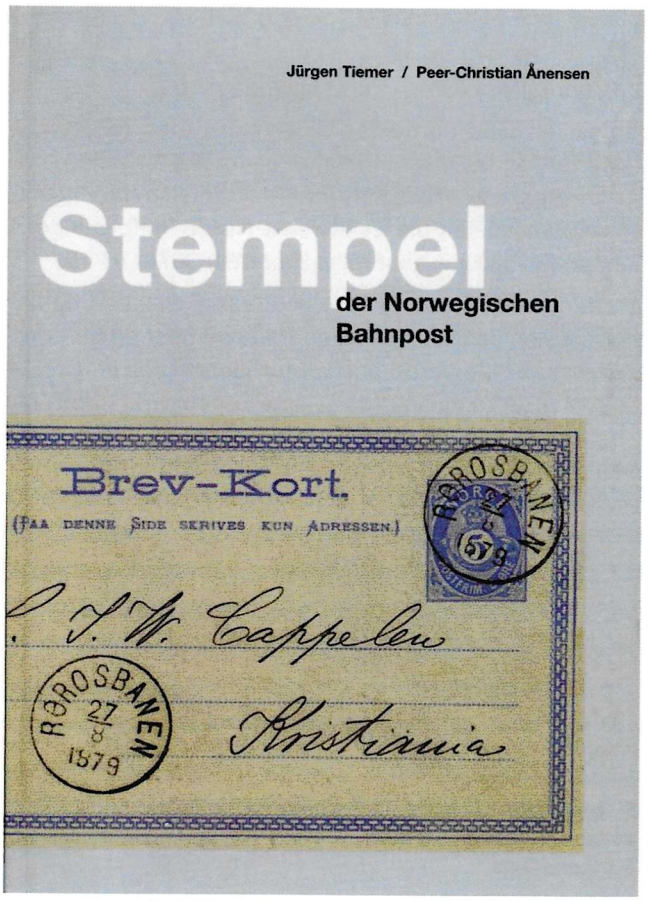

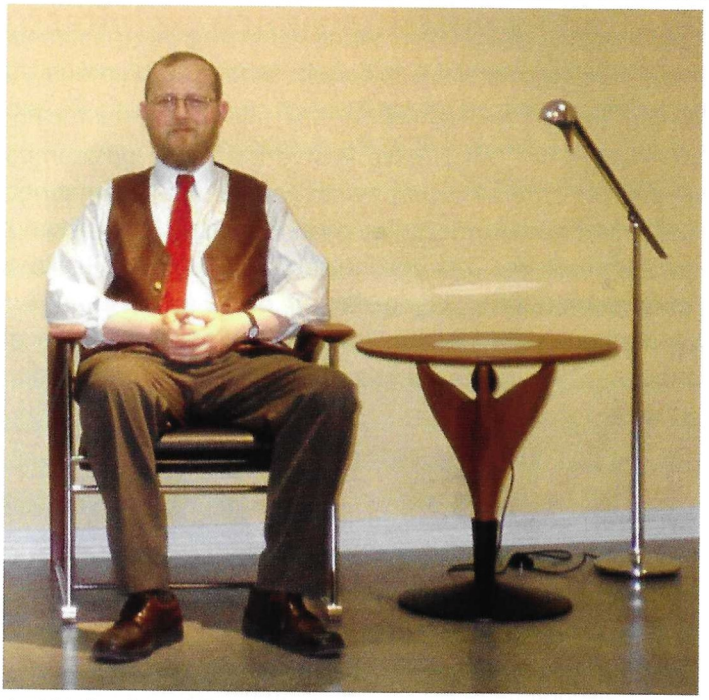

Arvid Løhre fotografert i sin tid på Postmuséet. Her slapper han tilsynelatende av. Noe som ligger fjernt fra vårt felles inntrykk av forfatteren av den personlige artikkelen du nå har lest.

Et siste møte som uteble

Man skal aldri utsette et møte med mennesker man setter pris på. Gjør hva du kan for å treffe gamle venner som er syke eller drar på åra! Dette er noe alle vet, men ikke alle får til. Jeg blir vemodig når jeg nå leser de tre siste julekortene fra Jürgen. Jeg forsøkte å ringe ham en gang jeg skulle på Kiel-cruise. I løpet av fire timer hadde det vært tid til å ta en taxi til Altwittenbek og tilbake til skipet. Men akkurat da kan han ikke ha vært hjemme. I 2016 skrev han i julekortet:

> *«- Samtidig takker jeg deg for så mye kontakt gjennom vårt lange vennskap. Jeg tror det må være nærmere 40 år! Jeg håper virkelig å treffe deg en gang til. Dessverre er tiden knapp (Jeg er 88!). - »*

Anmodningen ble gjentatt i 2018. I et kort skrevet i romjulen 2018 skrev han det slik:

> *«Still I am hoping that we can meet each other one day. Aged 90! There will be not so much time to spare.»*

Men i februar 2019 ble jeg selv først satt ut av helseproblemer, senere ble det intensivt arbeid med å fullføre bokprosjektet mitt om norske postuniformer. Etter at han døde i juli 2020 gikk det nesten to måneder før vi fikk vite det i NPS.

Takk for alt, begge to! Dere har betydd mye for meg, og mye for mange andre, men ikke minst for norsk filateli og posthistorie!

Kilder:

- Eget brevarkiv, fotoarkiv og egen samling.
- Norsk Filatelistisk Tidsskrift nr 9, 2002 med redaktør Steinar Furunes.
- Øyvind Refsnes: *«Hipp hipp hurra for Dronning Filatelia!* Kristiania / Oslo Filatelistklubb gjennom 125 år». (2011)
- Arkivet til Norsk Posthistorisk Selskap.
- Bjørn Muggerud og en rekke andre filatelister jeg har plaget med spørsmål.

Et glimt av postsituasjonen og infrastrukturen i Finnmark i 1944 – 46. – Et 75 års minne

Av Trond Schumacher

Krigen bød på mange utfordringer og problemer for Postverket når det gjaldt postale kommunikasjoner. Men stort sett lyktes det Det Norske Postverk å holde postsambandet noenlunde intakt rundt om i landet. Dette gjaldt ikke Finnmark, som på grunn av sin geografiske beliggenhet snart kom i en særstilling. Dampskipsselskapene som siden 1893-94 hadde underholdt post- og passasjertrafikken på Nord-Norge, besluttet i september 1941 å innstille farten på Finnmark ved å la hurtigruten snu i Tromsø. Strekningen Tromsø – Kirkenes ble fra nå av underholdt av større og mindre ishavsfartøyer og skøyter på 50 – 130 tonn, i det som omtales som «**erstatningsruten**». Takket være godt sjømannskap fra befal og mannskap kunne Finnmark fremdeles være postalt tilknyttet det øvrige Norge. Fram til høsten 1944. Da trådte krigen inn i en ny fase som gjorde at erstatningsruten opphørte, - en fase som ble skjebnesvanger for Finnmark.

Den 4. juli 1944 ble Kirkenes, som var en viktig transittplass for tyskerne, utsatt for et voldsomt flyangrep som la størstedelen av byen i ruiner. Postkontoret ble ramponert, men var fortsatt mulig å benytte.

Den 23 august 1944 kl. 11.oo kom turen til Vadsø, og 3 timer senere samme dag ble Vardø hjemsøkt av et voldsomt bombardement. Begge steder strøk postkontorene med i brannene som raste.

Etter dette fant postskøytene i erstatningsruten det for risikabelt å gå helt fram til Varangerfjorden. Skøytene stoppet nå i Mehamn eller Smalfjord. Fra Smalfjorden ble posten fraktet videre østover med små skøyter eller lastebiler. Administrativt var postkontorene i Vadsø og Vardø fremdeles i virksomhet, men var nå lokalisert i Nyborg (Vadsø postkontor) og Auster-Tana (Vardø postkontor). Et ekspedisjonskontor ble opprettet i Vadsø; Vardø var nå nærmest tømt for mennesker, mens Kirkenes fortsatte virksomheten i sitt ramponerte postkontor. De fleste poståpneriene i Øst-Finnmark var fremdeles i drift.

I midten av oktober inntraff de første varsler om hva som skulle komme. Befolkningen fikk beskjed om at alt og alle skulle evakueres. De tyske tropper befant seg på rask retrett forfulgt av den røde arme.

Gültig nur bei Dienstreisen!

Marschbefehl

Der Motorkutter „Grinnøy" T-67-T.
(Dienstgrad, Vor- und Zuname)

von der norw. Fahrtengemeinschaft für Fracht u. Passagiere
(Truppenteil*)

befindet sich auf dem Marsch von Mehamn

über ~~[illegible]~~ nach ~~Tromsø~~

und hat Befehl, die Reise ohne Verzug auszuführen (siehe Rückseite).

Grund: Abtransport evakuierter Norweger nach Tromsø

Rückreise**) am / 194 /

Alle Behörden werden ersucht, den oben Genannten ungehindert reisen zu lassen und ihm nötigenfalls Schutz und Hilfe zu gewähren.

Ausgefertigt am 14. Oktober 1944

Dienststelle Feldpostnummer 28425

(Unterschrift, Dienstgrad, Dienststellung)

*) bezw. Tarnbezeichnung — s. F. Feldpostnummer — nach den jeweils gegebenen Bestimmungen.
**) streichen, falls nicht zutreffend.

Etwa erforderliche Angaben über Abfindungen mit Verpflegung usw. — nur mit Dienststempel und Unterschrift des Kompanie- usw. Führers gültig — siehe Rückseite.

2000 Din A 5 2 stg. Heidelberger Gutenberg-Druckerei GmbH., Oslo — 499 XII. 42

Illustrasjon 1. M/k 'Grinnøy' gikk i erstatningsruten på Finnmark under krigen og ble satt inn i evakueringstrafikken i oktober 1944. Her ses det tyske 'Marschbefehl' der Motorkutter 'Grinnøy' T – 67 – T von der norwegischer Fahrtengemeinschaft für Fracht d. Passagiere befindet sich auf dem Marsch von Mehamn über Hammerfest nach Tromsø und hat Befehl, die Reise ohne Verzug auszuführen (siehe Rückseite). Grund: Abtransport evakuierter Norweger nach Tromsø», utferdiget den 14 Oktober 1944 ved Feldpostnummer 28425, undertegnet av feltpostens enhetsfører.

For Øst-Finnmark gikk ikke retretten til tyskerne så lett og grundig som planlagt, da russerne allerede den 26.-27. oktober sto på norsk territorium. I Bjørnevatn og Kirkenes hadde befolkningen i et antall av 4000 søkt ly i gruvene ved Bjørnevatn.

Posttrafikken i denne delen av Finnmark ble lammet momentant. Postskøyter som kom til Mehamn eller Smalfjord måtte øyeblikkelig losse posten og tre inn i evakueringstransporten av sivile (Illustrasjon 1) . Biler fantes ikke da all sivil biltrafikk ble forbudt av tyskerne. Store mengder post fraktet med postskøytene ble forsøkt levert på anløpsstedene. Mange steder ble posten fullstendig ødelagt og/eller brant opp.

Tyskernes hurtige tilbaketog gjorde at strøkene omkring Varangerfjorden og utover til Båtsfjord slapp relativt heldig fra det. Verre ble det for Vest-Finnmark. Russerne stoppet innmarsjen ved Tana-elven. Herfra fikk tyskerne god tid til å praktisere «den brente jords taktikk». Befolkningen fikk varsel fra et par døgn ned til et par timer om å forlate sine hjem og begi seg på reise sydover. Det ble derfor liten tid til å berge postale verdier, arkivsaker, inventar etc. Posttjenestemennene hadde også sine private ting å tenke på.

I løpet av et par måneder var Vest-Finnmark praktisk talt tømt for mennesker. Ca 2000 mennesker av en befolkning på over30000 gjemte seg bort, de fleste på Sørøya og ellers noen få hist og her i fjellhuler og i fjerntliggende hytter.

Dermed var alt land nordenfor Lyngenfjord uten forbindelse med resten av landet. Øst-Finnmark, regnet fra Kongsfjord og østover til grensen, kom snart i kontakt med regjeringen i London, og landsdelen ble et lite fritt Norge. Befolkningen i Øst-Finnmark var ikke evakuert i så stor utstrekning.

Postmestrene i Kirkenes og Vadsø hadde ikke evakuert og fikk reorganisert sine distrikter allerede fra november 1944. I desember samme år ble Vardø postkontor gjenopprettet. Norske frimerker, trykket i England (de såkalte London-frimerker) ble sendt opp og forbindelsen mellom poststedene ble gjenoprettet. Til å begynne med i nokså beskjedent omfang, men det bedret seg etterhvert.

Illustrasjon 2. London-frimerker benyttet på postanvisning anvendt lokalt; stemplet med provisorisk gummistempel '23 JUNI 1945'. Legg merke til håndskrevet provisorisk 'Bjørnevatn 23/6-45' på blanketten der det normalt skulle slås et datostempel (som var bortkommet).

Illustrasjon 3. Londonfrimerkene. FDC Kirkenes 30-4-45. Rekommendert konvolutt sendt med motorskøyta 'Jana' fra Kirkenes til Tromsø 23.5 og derfra videre til Oslo med ankomststempel OSLO 1.6.45.

Dette frie Norge hadde kontakt med utlandet, men ikke med det fremdelses okkuperte Norge.

Postalt sett var stillingen våren 1945 følgende:

Underliggende poststeder.

	Helt ødelagt:	I virksomhet i primitive hytter og jordgammer:	Uskadde eller lite skadde:
Kirkenes	**1**	**7**	**8**
Vadsø	**3**	**11**	**10**
Vardø	**5**	**7**	**13**

De 3 postkontorene – Kirkenes, Vadsø og Vardø – fortsatte sin virksomhet i primitive lokaler. Denne vesle og isolerte verden hadde sitt eget postsamband; små skøyter besørget posten ut fra sjødistriktene; veier og bruer var sprengt og ødelagt, og forbindelsen til lands ble opprettholdt ved bil, hest og elvebåt (Tana-elven). Så store postmengder ble det ikke ettersom befolkningen tellet ca. 20.000. Men området på nærmere 20.000 km^2 (halvparten av Danmark i størrelse) var stort nok og det lille samfunnet hadde krav på postale tjenester.

Vardø, som i oktober 1944 hadde vært praktisk talt tømt for mennesker, ble nå tilfluktssted for en flyktende befolkning fra omkringliggende strøk pluss sine egne som søkte tilbake.

De få som hadde unndratt seg evakuering fristet en fortvilet tilværelse for å skaffe mat og for ikke å bli fanget av tyske patruljer til lands og til sjøs.

I Vest-Finnmark hersket det gravstillhet. Hele området ble lagt øde. Så å si alt ble tilintetgjort. Hus, hjem, fabrikker, sykehus, posthus, telegrafhus, i mange tilfeller kirker, forsamlingslokaler, fjøs, låver, sjøbruk, brygger, kaier, elektriske kraftverk, fyrbelysningen, - alt var lagt i ruiner.

Størstedelen av Sørøya ble herjet allerede i november 1944. 14. november var første ekspedisjon av tyskere til Dønnesfjord på utsiden av øya. Tyskerne ankom med en forpostbåt – en liten armert trawler på 4-500 tonn – og en 'Hafenkutter' (svensk kutter); det siste var en ca. 70 fot trebåt med dieselmotor. Først ble fiskeværet Galten brent. Bare kirken sto igjen. Kutteren fortsatte videre innover fjorden til Nordfjordeidet og Børfjord og startet brenningen der. Trawleren gikk til Veines og deretter til 'tettstedet' Dønnesfjord innerst i Dønnesfjorden og begynte brenningen der. Dagen etter kom D/S *Reinøy* til Galten og lastet inn krigsbyttet tilhørende den evakuerte væreieren på stedet. Det lå lastet i fjæra fra dagen før. Båten hadde med 143 evakuerte fra Sandfjord som bivånet det hele. Et tyve-talls hus sto igjen i Børfjord, men den 4. og 5. januar kom tyskerne tilbake og brant resten. 52 mennesker som hadde gjemt seg bort i husene og omegnen ble bragt bort.

I dagene før jul ble nærområdene til Hammerfest brent. 20. desember ble Breivikbotn avsvidd. Tyskerne opererte med 5 motortorpedobåter, 1 lastebåt på 4-5000 tonn og en motorskøyte. 100 mennesker ble ført bort med makt, mens 200 unnslapp.

På Riksarkivet foreligger en detaljert avskrift av forløpet og framdriften i avbrenningen av Hammerfest. Det hele pågikk i 3 måneder i 1944/45. Avskriften gjengis her som en kuriositet for den lokalkjente.

1944.

5.11	Hyttene ved Rompetrollvannet og Langvann brent
6.11	'Vannhuset' i Sætergamdalen og Th. Olsens hus i Fuglenesdalen brent
12.11	Gamle likestrømsdynamo fra 1890 fjernet
14.11	Filetfabrikken gikk i luften
20.11	Furuholmen fyr, Fuglenesfyret, Robertsens brenneri og Ingemanns hus på Fuglenes brent
22.11	Hele Hauen til Folkeskolen avbrent. Gjenstående etter dette Gabrielsens, Simonsens, Ballos, Lyders, Sørensens, Andreassens, og Kristiansens hus, samt enkefru Eriksen til Sevaldsen (nedre side av gaten)
23.11	Posa avbrent og sprengt
28.11	Kaiene på Fuglenes sprengt og brent
2.12	Benjamin Hermansens hus brent
11.12	Fra og med Hauan til Fylkesrederiet og fra og med slakter Sørensen og Bedehuset brent
24.12	Påsatt brann i Breilia
27.12	Nøisomhet og Einans hus brent
28.12	Robertsens gamle pakkhus på Fuglenes brent

1945.

12.1	Hele Molla og platået brent
13.1	Fuglenes unntatt sykehuset og kranen brent
18.1	Arntsen, Finckenhagen og Rådhuset og alt rett mot nord brent
20.1	Resten fra Alf Veien til Understasjonen avbrent
24.1	Nybyggene fra Understasjonen til Andsnes avbrent
5.2	Lysverket sprengt
6.2	Resten av alle trehus, samt Ole Haugen og Shell brent og sprengt
7.2	Sykehuset, Kranen, kjølelageret, og Fylkesrederiet sprengt
10.2	Dampskipskaien og turistkaien sprengt, hvorefter alle forlot ruinene

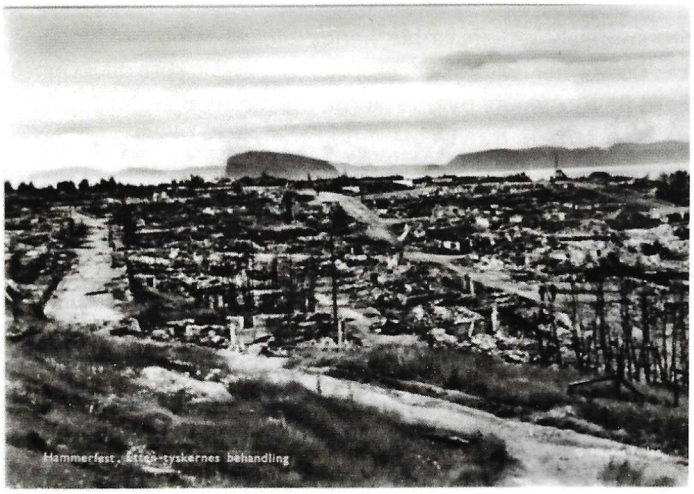

Illustrasjon 4. Hammerfest etter tyskernes behandling

Hammerfest (4000 innbyggere), Honningsvåg (ca. 1500 innbyggere), Mehamn (800), Alta (3000), o.s.v. ble jevnet med jorden. 3 postkontorer, 150 poståpnerier, ca. 30 brevhus, alle postruter og landpostruter opphørte å eksistere. En del av området tilhørte Nord-Troms. Posttjenestemenn av alle grader var tvangssendt sørover.

Dette var situasjonen da freden kom til det øvrige Norge den 8. mai 1945.

Den 18. mai 1945 fikk Poststyret følgende telegram fra postmesteren i Tromsø:

> *«Hittil ingen postal forbindelse Finnmark. I aften avgår «Nesøy» førende styrmannspost med verdi anløpende Berlevåg, Båtsfjord, Kongsfjord, Syltefjord, Vardø, Vadsø, Kirkenes hvorfra retur samme steder. Håper vedlikeholdt denne fart ukentlig inntil videre».*

Og noen dager senere et nytt telegram fra postmesteren i Tromsø til Poststyret, datert 23/5-1945:

> *«Med motorskipet «Jana» mottokes idag første styrmannspost med verdi fra Kirkenes, Vadsø, Vardø og Båtsfjord. «Jana» returnerer en av de første dager og medtar post i samme utstrekning».*

«Nesøy» ble mottatt med stor jubel i Øst-Finnmark. I Vardø møtte hele byen på kaien. Byens innbyggere sang og det ble holdt taler. En lignende hyllest hadde det lille uanselige skipet aldri fått tidligere. Det var en dristig ferd som var gjennomført av disse båtene. De tyske minefeltene var lite kjent og det var nærmest et enestående hell at transporten gikk bra.

I Øst-Finnmark gikk det forholdsvis lett å få postnettet utbygget og gjenoppbygget. Postkontorene var i drift selv om lokalene var primitive. Tyskerne hadde sprengt posthuset i Kirkenes like før de forlot stedet. På landsbygda var det i mange tilfelle svært så primitive posthus. På steder som Seida og Boftsa var posthuset i jordgammer med såvidt plass til 4-5 voksne personer samtidig. Lite var berget av postale hjelpemidler. Litt post hadde de hatt i løpet av vinteren, men vinteren hadde vært lang.

Postforbindelsen mellom Tromsø og Kirkenes ble utover sommeren og høsten 1945 fortsatt opprettholdt ved postskøyter. Det samme gjaldt i lokalrutene. Da det ikke var plass for posttjenestemenn ombord i de små skøytene, ble det skipperen og losen som fungerte som postekspeditører.

I Vest-Finnmark var landsdelen praktisk talt tømt for mennesker. For myndighetene ble det en stor oppgave å få folk tilbake for å ta fatt på gjenreisningen. Postverkets medvirken var nødvendig, men minefaren gjorde at arbeidet ble sterkt forsinket.

Først i midten av juni våget noen menn seg i land i Honningsvåg. Kirken sto uskadd tilbake, der slo de seg ned og tok fatt på rydningsarbeidet. Da postskøyten «*Jana*» i Tana-ruten den 30. juni 1945 anløp Honningsvåg for første gang etter evakueringen, var 34 mann på stedet beskjeftiget med å lage en liten kai samt et par små barakker. En av arbeidsfolkene tok på seg oppgaven å fungere som postformidler for arbeidsstokken. Slik ble Honningsvåg knyttet til Postverket igjen, og slik ble det gjort på mange av stedene.

Da poståpnerne ikke alltid kom tilbake til sine poststeder, måtte andre stille seg til disposisjon og love å ta seg av den posten som kom og som ble innlevert til vedkommende. Så mange arbeidsgrener kunne det ikke bli, det vesentligste var at de fikk sendt og mottatt brevpost, pakkepost og verdibrev. Mange underlige postale nødhjelpsstasjoner så dagens lys i telt, jordgammer, små hytter, primitive barakker, hvorsomhelst bare det var tak over hodet fungerte disse nyopprettede 'poståpneriene'.

Noen nødhjelpstasjoner så dagens lys som poststeder for første gang. Andre gjenoppsto på steder hvor det hadde eksistert brevhus eller poståpnerier tidligere. Men en ting hadde de til felles – de ble alle opprettet der folk hadde vendt tilbake og muligheten var til stede for at skøytene kunne legge til kai. Det var som regel dampskipsekspeditøren på de mindre anløpsstedene som ble tiltrodd jobben med å ta i mot og framsende posten. Mange nødhjelpstasjoner som trådde i funksjon etterhvert som det lokale rutenettet bedret seg utover høsten og vinteren 1945/46, oppnådde å få status som offisiell nødhjelpstasjon og bli videreført som offisielle brevhus eller poståpnerier av Postverket i ettertid. Disse ble utrustet med postale hjelpemidler som vekter og stempler og annonsert i Postens sirkulærer. Men det gjaldt langt fra alle. Noen forsvant like brått som de hadde dukket opp (se Illustrasjon 5).

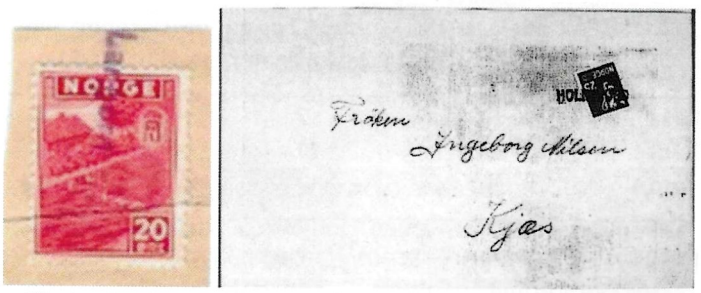

Illustrasjon 5. – A. 20 øre London merke stemplet med provisorisk gummistempel 'Langøra' ved denne uoffisielle nødhjelpstasjonen i Honningsvåg postdistrikt. Poststedet fikk offisiell status som brevhus pr. 1. april 1946 og ble derav forsynt med eget KPH stempel.
– B. Konvolutt frankert med 25 øre løve brukt lokalt og stemplet med provisorisk gummistempel 'HOLMFJORD'. Stedet var i 1946/47 ennå betjent av erstatningsbåter (sjarker) i Porsanger-ruta. Nødhjelpstasjonen Holmfjord eksisterte verken før eller etter krigen som eget poststed. Det private gummistempelet ble benyttet på posten som ble innlevert og ekspedert av dampskips-ekspeditør Arne Lillebo ved dampskipsekspedisjonen på stedet.

Ettersom alle postkontorene i Vest-Finnmark var ødelagt, var det Tromsø postkontor som fikk oppgaven med å formidle posten til Vest-Finnmark. Men gradvis kom posttrafikken igang igjen. På steder som var lett tilgjengelig, som i Altafjorden, vendte folk tilbake i langt større antall enn myndighetene hadde forutsatt. Her vokste poståpneriene opp i rask takt utover sommeren og høsten 1945. Det samme var tilfelle i Laksefjord og Porsangerfjord. Ute i havskjærene gikk det langsommere.

Grunnet minesperring var Hammerfest ikke tilgjengelig for skip. Først i august-september 1945 kunne de første av stedets innbyggere vende tilbake. I verdens nordligste by ble et provisorisk postkontor opprettet i en liten barakke på ca 10 m^2, like primitivt og enkelt som overalt ellers i Finnmark og med samme innskrenkede virksomhet. Men det vesentligste var at de som vendte tilbake kunne få behandle det viktigste av postsaker. Langsomt og sikkert vokste postnettet. Det første som måtte gjøres var å få bedret lokalforholdene for postkontorene. Postverket fikk forarbeidet provisoriske posthus av lemmehustypen på Østlandet. Posthusene ble transportert med jernbane og skip og ført opp på stedet. Slik fikk Vadsø sitt postkontor i desember 1945, Kirkenes, Honningsvåg, Hammerfest og Alta i mars-april 1946. For de tjenestemenn – både de som hadde evakuert i Øst-Finnmark og de som kom til det ødelagte Vest-Finnmark – hadde høsten 1945 og vinteren 1946 naturlig nok svært vanskelige bo- og arbeidsforhold i 'brakkebyene' med svært så trange og primitive postbrakker/lokaler. Situasjonen var den samme for poståpnerne som vendte tilbake. Men alt sto i forhold til hverandre, postskøytene, brakkebebyggelsen, og livsvilkårene forøvrig. Alt harmonerte.

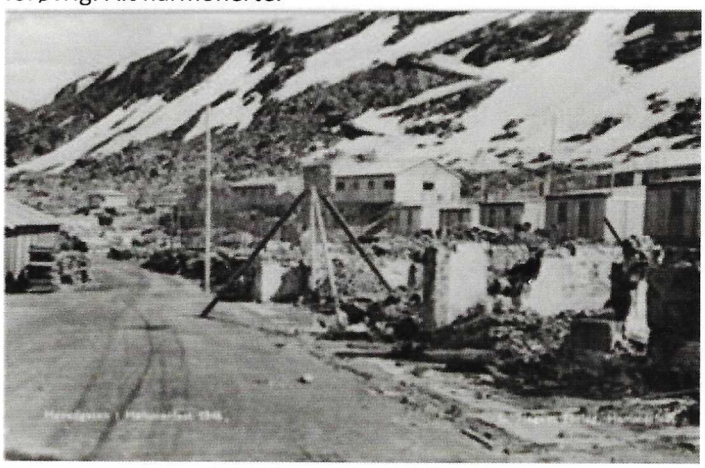

Illustrasjon 6. Hovedgaten i Hammerfest 1946.

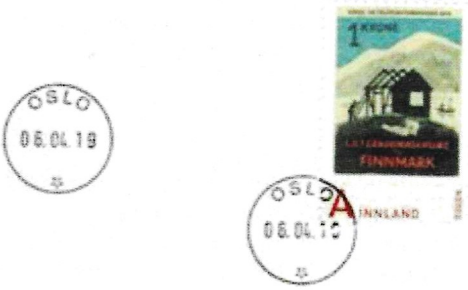

Illustrasjon 7. 6-blokk av merkat/brevmerke á 1 krone fra LO's landsinnsamlig for Finnmark, utgitt 1946 til inntekt for gjenoppbyggingen av Finnmark. Nederst utsnitt av konvolutt utgitt av Krigs- og Feltpostforeningen 2019 frankert med personlig frimerke for innenlands porto med det originale brevmerket som motiv.

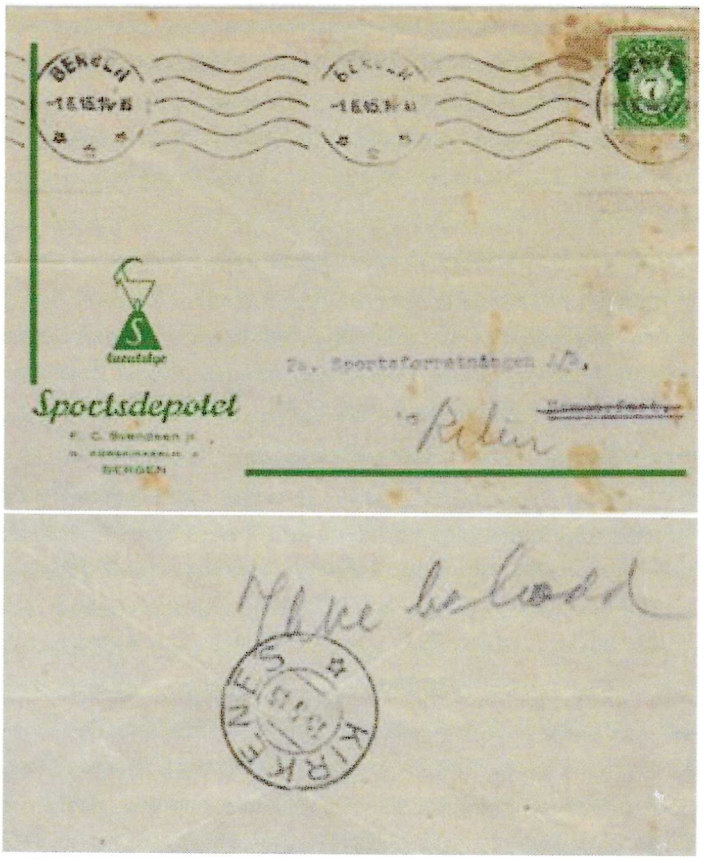

Illustrasjon 8. Brev sendt fra Bergen til Hammerfest 1. juni 1945. Siste etappe har gått med erstatningsruten fra Tromsø til Kirkenes. Brevet kunne ikke avleveres i Hammerfest og har fulgt med postskøyta til Kirkenes. Herfra er brevet returnert og påskrevet 'Retur' (framside), 'Ikke bebodd' (bakside) og stemplet 'KIRKENES 15. 6. 45' da befolkningen sommeren 1945 ennå ikke hadde fått lov til å vende tilbake til ruinene p.g.a. den store minefaren.

Illustrasjon 9. Brakkebyen Hammerfest i 1947.

Oppgavene med å gjenreise sjøtransporten langs kysten var mange. Nedenfor har jeg sakset en oppsummering av situasjonen, hentet fra Wikipedia under overskriften

'Erstatningsskip i etterkrigstiden':

«I mai 1945 ble Hurtigruten opprettholdt mellom Trondheim og Tromsø med tre skip; 'Finnmarken', 'Lofoten' og 'Sigurd Jarl'. Seilingsplanen var komplisert med sperringer, minefelt, kontrollposter og vakt mot fly. Dessuten var farten redusert for å spare kull. Men hurtigruten hadde en særdeles viktig oppgave, nemlig å sikre all slags transport langs kysten. Kyst og havner måtte ryddes, og fyrlykter og sjømerker settes i stanHurtigruteskipene hadde et betydelig etterslep når det gjaldt vedlikehold. Skipene var nedslitte og trengte til dels omfattende ombygginger. Med vedlikeholdsbehovet etter

fem år med krig og utilstrekkelig merking og andre navigasjonsmessige problemer, var ikke dette tilstrekkelig for å tilfredsstille behovet for tonnasje. Den 7. juni la 'Polarlys' ut fra Bergen på sin første rutetur til Tromsø. I løpet av sommeren kom stadig flere skip i drift. Sommeren 1945 hadde selskapene etter hvert ti skip til bruk i Hurtigruten. Erstatningshurtigruten kom også i gang igjen. Småbåtene ble supplert med to lokalruteskip. I november gikk første skip hele strekningen Trondheim- Kirkenes. Fra 15. november 1945 til april 1946 ble det etablert en forlengelsesrute Tromsø-Kirkenes med en ukentlig rundtur. Fra februar 1946 ble to skip satt inn i en ukentlig rundtur Trondheim-Kirkenes. Våren 1946 ble erstatningshurtigruten avviklet. Rutetilbudet med Hurtigruten ble gradvis utvidet. Fra januar 1946 gikk det fem ukentlige turer mellom Trondheim og Tromsø, en av turene kom fra Bergen. I oktober 1946 var det tre ukentlige turer fra Bergen og to fra Trondheim. Den ene turen fra Bergen gikk bare til Tromsø. Fra mars 1948 gikk samtlige turer helt fram til Kirkenes. I oktober 1948 var det seks ukentlige seilinger med fire skip fra Bergen og to fra Trondheim. En rute gikk til Hammerfest. Narvik hadde fortsatt ett ukentlig anløp.»

Årsaken til at det lot vente på seg å få kommunikasjonene i gang igjen i Finnmark var også manglende fyrbelysning, men også den overhengende minefaren. Heldigvis gikk det stort sett bra.

En milepel ble det da Nordenfjeldske Dampskipsselskap lot sin hurtigrute «*Kong Harald*» gå fram til Kirkenes i november 1945. Skipet ble overalt hilset med stor begeistring. Fra april 1946 ble hurtigruten forlenget fast til Finnmark. Dermed var hurtigruteforbindelsen mellom Finnmark og det øvrige Norge gjenopprettet og landsdelen postalt knyttet til resten av landet for første gang siden september 1941..

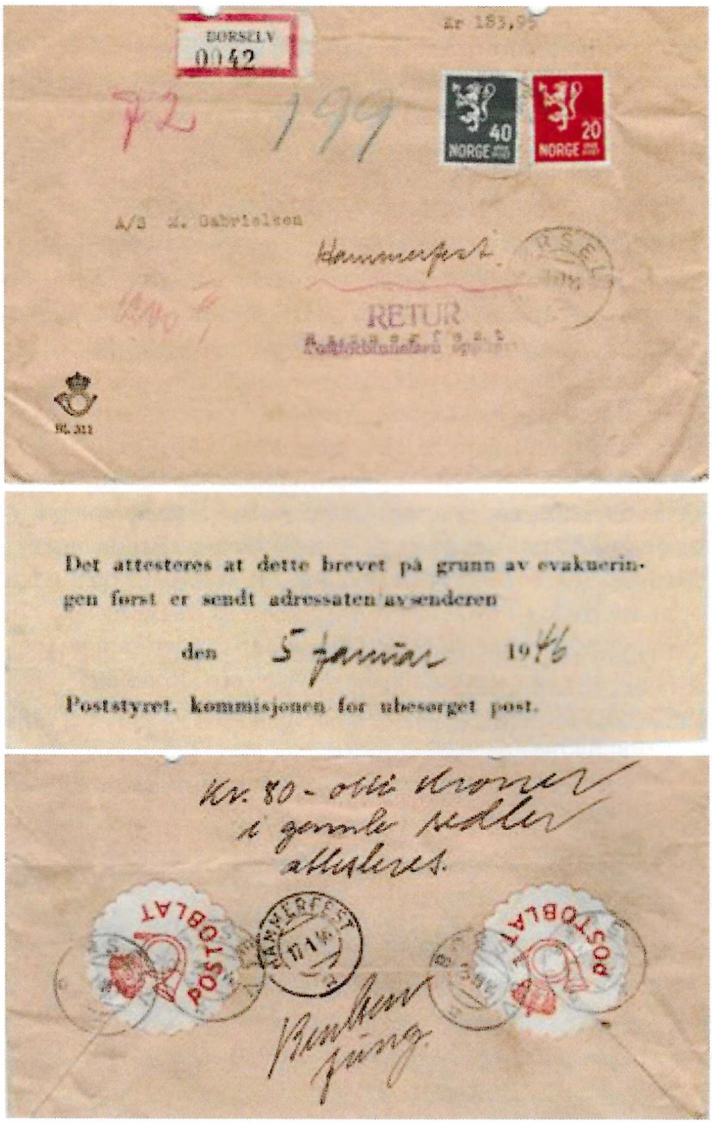

Illustrasjon 10. Verdibrev (innlagt 80 kroner i gamle sedler) frankert med NK 246 og NK 250 stemplet 'BØRSELV 25-10-44' og adressert til Hammerfest. På grunn av evakueringen har brevet ikke kunnet bli avlevert i Hammerfest og er derfor videresendt til Tromsø hvor det ble midlertidig liggende og påført gummistempel 'RETURNERT. Postforbinnelsen opphørt'. Senere er brevet videresendt fra Tromsø til Poststyret, kommisjonen for ubesørget post i Oslo, for oppbevaring der. Etter krigen returnert til avsender og påført etikett med tekst 'Det attesteres at dette brevet på grunn av evakueringen først er sendt adressaten/avsenderen den 5. januar 1946. Poststyret, kommisjonen for ubesørget post'; ankomststemplet HAMMERFEST 17.1.46 og innhold kontrollert av fungerende postmester Bentsen i den midlertidige postbrakken i byen. [Postmester Bentsen er den samme postekspeditør og kontrollsjef Einar Bentsen ved postkontrollkontor nr. 9 i Alta under felttoget i 1940]

Karantene eller ikke?

Av Rolf Scharning

Vi er inne i en situasjon som er ny for oss alle, men histo-risk sett er det ikke noe nytt. Epidemier og pandemier av diverse slag har rammet ulike deler av verden opp gjennom tidene. De mest kjente er vel Svartedauden som raste i Europa fra 1347 til 1351, og spanskesyken fra 1918 til 1920. Norge var et av de europeiske landene som ble minst rammet av Svartedauden, «bare» en tredjedel av befolkningen mistet livet. Spanskesyken er ansett som historiens verste pandemi. Det er anslått at mange millioner mennesker døde, kanskje så mange som 100 millioner. Norge var igjen heldig ved at «bare»13 000 – 15 000 mennesker omkom. En pandemi som kanskje ikke er så godt kjent, er kolerapandemien som raste i Europa 1826 – 1837, også kjent som den asiatiske kolerapandemi.

Skip som kom fra havner i koleramammede land, ble behandlet etter karanteneloven av 1805. Der sies det blant annet at ***hvert skip som ankom skulle underlegge seg sunnhetskommisjonens myndighet, la seg undersøke, gi informasjon om hvor skipet kom fra, om noen omstendigheter kunne gjøre skipet «mistenkt» eller ikke, og motta de foranstaltninger som ble iverksatt både for skip, mannskap, passasjerer og ladning. Hvilke foranstaltninger som ble iverksatt, var avhengig av kapteinens opplysninger. Kapteinen hadde til oppgave å underrette alle om denne forordningen og dens foranstaltninger.***

Et skjema som skulle fylles ut av kapteinen, gjorde det lettere å rapportere ankomsten til sunnhetskommisjonen.

Jeg har et slikt brev fra 1832 i min samling. Se figur 1 og 2. Det er adressert til ***Dhrer Qvarantainen Kommissionen*** i Tønsberg og er sendt fra et skip i Vrengensundet som ligger mellom Nøtterøy og Tjøme. Nederst til venstre står det K.T. og pr Express, som indikerer portofri offentlig sak. Naturlig nok var det sendt som ekspress da det var spørsmål om karantene. Brevet var lukket med et lakksegl, men har ingen andre markeringer. Det vites ikke hvordan det ble formidlet til Tønsberg, men mest sannsynlig på hesteryggen da dette var den hurtigste metoden på den tiden. Nøtterø Poståbneri ble etablert mer enn 100 år senere.

Figur 3 og 4 viser innholdet av dokumentet. Da den trykte teksten er i gotiske bokstaver og håndskriften er ikke lett å lese, vises en transkribert versjon i figur 5. Her ser vi at rapporten er i forbindelse med *Erstatningen* som har kommet fra Havre i Frankrike, hvor det var en koleraepidemi. Skipet er en bark på 94 Commerse Læster, registrert på Tjøme, hadde et mannskap på 10, inkludert kap-teinen M. Rød. Skipet var lastet med hvete og litt kaffe, men hadde ingen passasjerer. Mannskapet var blitt informert om skjemaets innhold i henhold til de gjeldende regler og var signert av rederen H. Bache. Det vites ikke om skipet ble satt i karantene eller ikke, men det må ha vært en frustrerende ventetid for mannskapet inntil bestemmelsen ble tatt.

Fig 1

Fig 2, utsnitt

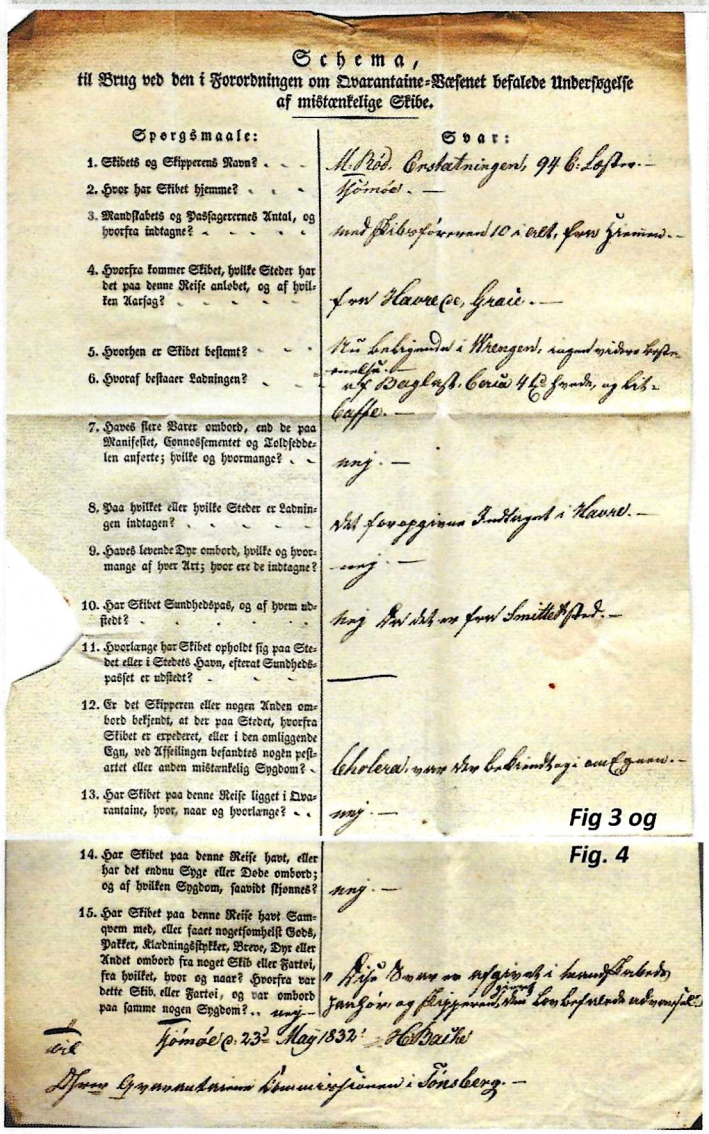

Schema,
til Brug ved den i Forordningen om Qvarantaine-Væsenet befalede Undersøgelse af mistænkelige Skibe.

Spørgsmaale:	Svar:
1. Skibets og Skipperens Navn?	M. Rød. Erstatningen, 94 C. Læster
2. Hvor har Skibet hjemme?	Tjømøe. —
3. Mandskabets og Passagerernes Antal, og hvorfra indtagne?	med Skibsføreren 10 i alt, fra Hjemme.
4. Hvorfra kommer Skibet, hvilke Steder har det paa denne Reise anløbet, og af hvilken Aarsag?	fra Havre de, Grace. —
5. Hvorhen er Skibet bestemt?	Nu beligende i Wrengen, ingen videre bestemmelse.
6. Hvoraf bestaaer Ladningen?	uf Baglast. Cerca 4 C. Hvede, og lit Caffe. —
7. Haves flere Varer ombord, end de paa Manifestet, Connøssementet og Toldseddelen anførte; hvilke og hvormange?	nej. —
8. Paa hvilket eller hvilke Steder er Ladningen indtagen?	Det for opgivne Indtaget i Havre. —
9. Haves levende Dyr ombord, hvilke og hvormange af hver Art; hvor ere de indtagne?	nej. —
10. Har Skibet Sundhedspas, og af hvem udstedt?	nej Det det er fra Smittet Sted. —
11. Hvorlænge har Skibet opholdt sig paa Stedet eller i Stedets Havn, efterat Sundhedspasset er udstedt?	—
12. Er det Skipperen eller nogen Anden ombord bekjendt, at der paa Stedet, hvorfra Skibet er expederet, eller i den omliggende Egn, ved Afseilingen befandtes nogen pestartet eller anden mistænkelig Sygdom?	Cholera, var der bekiendt i omegnen. —
13. Har Skibet paa denne Reise ligget i Qvarantaine, hvor, naar og hvorlænge?	nej. —
14. Har Skibet paa denne Reise havt, eller har det endnu Syge eller Døde ombord; og af hvilken Sygdom, saavidt skjønnes?	nej. —
15. Har Skibet paa denne Reise havt Samqvem med, eller faaet noget som helst Gods, Pakker, Klædningsstykker, Breve, Dyr eller Andet ombord fra noget Skib eller Farkoi, fra hvilket, hvor og naar? Hvorfra var dette Skib, eller Farkoi, og var ombord paa samme nogen Sygdom?	nej. —

Tjømøe d. 23d May 1832. H. Bache

Dhrer Qvarantaine Kommissionen i Tønsberg. —

Fig 3 og Fig. 4

Erstatningen lå til ankers i Vrengen-sundet som er et utmerket opplagssted for skip; vernet for vind fra nesten alle vindretninger. Svend Foyn brukte Vrengen som vinteropplag for sine selfangere på midten av 1800-tallet, men som figur 6 viser kunne det være vanskelig å få ut båtene om våren dersom isen var tykk. Sundet er brukt som opplagsplass også i moderne tid, noe som kan sees på postkortet i figur 7. Det er trolig fra 1960 eller deromkring.

Schema, Til Brug ved den I Forordningen om Qvarantaine-

Fig 5

Spørgsmaal:	Svar:
Skibets og Skipperens Navn?	M. Rød. Erstatningen, 94 C{ommerse} Læster
Hvor har Skibet hjemme?	Tjømøe
Mandskabets og Passagernes Antal, og hvorfra indtagne?	(Mannskap) med skibsføreren 10 i alt, fra Hiemme.
Hvorfra kommer Skibet, hvilke Steder har det paa denna Reise anløbet, og af hvilken Aarsag?	Fra Havre de, {Hrace}
Hvorhen er Skibet bestemt?	Nu Beligende i Wrengen, ingen videre bestemmelse.
Hvoraf bestaaer Ladningen?	Af Baglast, Cerca 4 {vektenhet?} Hvede og lit Caffe
Haves flere Varer ombord, end de paa Manifestet, Connessementet og Toldseddelen anførte; hvilke og hvormange?	nej
Paa hvilket eller hvilke Steder er Ladningen indtagen?	Det for opgivne Indtaget i Havre
Haves levende Dyr ombord, hvilke og hvormange af hver Art; hvor ere de indtagne?	nej
Har Skibet Sundhedspass, og af hvem udstedt?	Nej Da det er fra Smittet sted
Hvorlænge har Skibet opholdt sig paa Stedet eller i Skibets Havn, efterat Sundhedspasset er udstedt?	-
Er det Skipperen eller nogen anden ombord bekjendt, at der paa Stedet, hvorfra Skibet er expederet, eller i den omliggende Egn, ved Afseilingen befandtes nogen pestarted eller anden mistænkelig Sygdom?	Cholera, var der Bekiendt og i omegnen.
Har Skibet paa denne Reise ligget i Qvarantaine, hvor, naar og hvorlænge?	nej
Har Skibet paa denne Reise havt, eller har det endnu Syge eller Døde ombord; og af hvilken Sygdom, saavidt skjønnes?	nej

"Dise Svar er afgivet I Mandskapets paahør, og skipperens gjort den Lovbefalede advarsel.»
Tjømøe d. 23d May 1832 H. Bache
Til Dhrer (Over) Qvarantainen Kommissionen I Tønsberg

Fig 6

Fig 7

Det er jo alltid en fare for oljelekkasje i forbindelse med båtopplag, og forurensningen i Vrengen ble etter hvert så alvorlig at skipsopplegg i Vrengen, opphørte på slutten av 1970 tallet.

Jeg er i takknemlighetsgjeld til Oddbjørn Salte som tydet den håndskrevne teksten for meg og Odd Galteland for korrekturlesning.

Dykk i arkivet – Postgaarder Nedenes 1710

Presentert av Oddbjørn Salte
Kilde: Statsarkivet i Kristiansand

Kong Frederik IV (1699-1730)

Slottsloven på Akershus er en kommisjon nedsatt 1704 med rådgivende og utøvende myndighet til å styre Norge innenfor rammen av gjeldende lover og forskrifter. Instruksen for Slottsloven på Akershus ble gitt 16. februar 1704, og åpnet av Frederik IV 11. juni samme år. Visestattholderen var formann, og ved sin side hadde han 4 medlemmer. Slottsloven var formelt i funksjon til 1721, men fikk liten betydning.

Det var utbredt at postbøndenes rettigheter etter Forordningen av 25. dec. 1694 ble utfordret. Det var urolige tider, og militære myndigheter ville ha de beste karene i sin tjeneste. Postbøndene hadde store vansker med å få den hjelpen de trengte til å føre posten. Slotsloven presiserte dette i følgende rescript. (Kongelig Rescript 29 Juli 1711)

"Rescript (fra Slotsloven til Stiftamtmændene, Grevskaberne og Friherren), ang. at alle Postbønders Sønner herefter for Udskrivning skulle være frie, og de, som ingen Sønner have, nyde en voxen Karl iligemaade fri for Udskrivning, og naar samme Karl paa Postgaarden har udtjent sine ti Aar, skal han iligemaade for Udskrivning være befriet; dog derhos Postbønderne overalt alvorligen at foreholdes, at dersom nogen af dem skulde overbevises at have forsømt eller opholdt Postens vedbørlige og hastige Gang, de derfor ei alene skulle vorde tiltalte og straffede, men og have forbrudt deres Udskrivnings-Frihed (Som fra Postbønderne mange Besværinger ere indkomne, at de for Postens Førsel ikke nyde den Frihed, som dem i Post-Ordningens (Af **25 Dec. 1694**) 14de Artikel er tillagt)." (**Wessel Bergs Rescripter**)"

I 1710 gikk det ut en ordre fra Slotsloven til amtmennene om å rapportere antall postgårder og postbønder i amtet. Disse rapportene var svært variable i form og utførelse, selv om innholdet stort sett var likelydende.

"Velædle og Velbyrdig Hr Justitz- og Cancellie-Raad, Høytærede Hr Amtmand,
Som dend Kongel. Slodzlov paa Aggershuus Slott allernaadigst forlanger fuldkommen og tilforladelig Effteretning, hvor mange Post Bønders Gaarder der er udj det mig Allernaadigst Anbetroede Stifft, alt effter dend der om Ergangne Allernaadigste Befaling af denne Indhold;

Friderich Den Fierde, af Guds Naade, Konge til Danmarch og Norge, de Wenders og Gothers, Hertug Udj Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmersken, Greve Udj Oldenborg og Delmenhorst;

Wor Gunst Tilforn, Som Udj Voris Slotslov Behøfvis at hafve en fuldkommen og tilforladelig effterretning hvor mange PostBønder der er udj det dig Allernaadigst Anbetroede Stifft, Saa er Voris Allernaadigste Villie og Befaling, at du lader der over forfatte en Rigtig Specification, Saa vel paa Post Bøndernis Som Gaarder, Hvis nafne Hvor vit eller Hvor mange Miile en hver fører Posten, ved andre omstendigheder meere, og der hos forklare, hvad Friheder disse Post Bønder nyder for Postens Førsel, hvilchet alt, Som forbemelt du til Voris Slotslov paa Aggershuus Slott fordeligste Hafver at Indfinde; der med Skeer Vor Villie Befahlendis dig Gud, Skrevet af Voris Slotslov paa Aggershuus Slott dend 24 Septembr 1710.
Under vor Kongel: Segl, L: S: Og nu Præsiderendis underskrifft, ***Hr Adelaer (sign)"***

Flere av dokumentene som jeg har funnet i arkivene, er av tabellarisk art og av den grunn komplisert å transkribere ut i en presenterbar form. Rapporten fra Foged Hans Bonnix i Nedenes Fogderie til Amtmann Christian Frederik Powisch (1700-1711) i Nedenes Amt er av en slik art at det kreves en omarbeiding av den originale teksten i dokumentet for å gjøre den lettere lesbar.
Fra Skattematrikkelen 1647 angis følgende: **1 Hud = 12 Kalvskind (Kskd) – 2 Bukkeskind – 4 Geitskinn – 6 Fåreskind**

"Specification
Over hvor mange Postgaarder Der findes udj Ded mig allernaadigst anfortroede Nedenes Fougderie. Om hvilke dend Kongel: Slots Lov paa Aggershuus Slot d 24de September allernaadigst forlanger efter fölgende udförlig underretning, Næmblig Hvad de heeder, hvor meget enhver skylder, hvor mange opsidere, Vednavn og Tilnavn, som Boer og Bruger Samme Gaarder, Item hvad frihed og Tillæge Hver Nyder Aarlig for at före Posten, 2det Om Postgaarderne ligger udj dend Ordinaire Postvey, eller hvor langt de ligger af veyen, Sampt hvor langt dend af enhver Postbunde bliver fört - 3die Befindes der nu saadan af veyen liggende Postgaarder, Giver Eenhver Foged tilkiende, hvad for Gaarder som ligger i veyen, og kunde være Beqvemme til at före Posten i de langtfraliggende Stæder, 4de Hvad det er for Poster, som Gaar om giennen Eet hvert Fougderie, Paa hvad Stæder Postsecken Aabnes, og af hvem Udtages underveys Brever Som Fölger.

Gierrestad Sogn

Östre Holte (Skylder 6 Huder) Bruges og Beboes af efterskrevne

Niels Knudsön (1 hud, 9 3/5 kskd), Gunder Knudsön (1 hud, 9 3/5 kskd), Halsteen Hansön (1 hud, 2 2/5 kskd), Lars Pedersön (4 4/35 kskd), Lars Christensön (10 2/7 kskd)

Ligger udj dend ordinaire Postvey, Bliver fört af forbemelte Opsiddere Wester til Yttre Hougen ¾ Miil og Öster til Lunde i Bamle 2 Miil

Yttre Hougen (Skylder 4 Huder) Bruges og Beboes af efterskrevne

Torgius Oelsön (2 huder), Niels Tiöstelsön (1 hud), Aasul Hansön (1 hud)

Ligger udij dend ordinaire Postvey Bliver fört af forbemelte Opsiddere Vester til Acheland 1 Miil og öster til Österholt ¾ Miil

Söndelöf Sogn

Acheland (Skylder 6 Huder) Bruges og Beboes af efterskrevne

Knud Nielsön (4 huder), Knud Halvorsön (2 huder)

Ligger udij dend ordinaire Postvey föris af forbemelte Opsiddere Vester til Songe ¾ Miil og öster til Yttre Hougen 1 Miil

Det forbemelte Postgaarder er udj dend Ordinaire Postvey beliggende Kand af forestaaende fornemmes

Hvad dend 4dc Post er angaaende, Kand Postmesterne giöre dend beste underretning om, Ellers dend Post som her Passerer igiennem Fougderiet Er dend som kommer fra Christiania og gaar til Christiansand og Aabnes dend her i Fougderiet

1) Paa Söndelöf hvor forwalteren over det Eggelandske Jernverk Mons-Niels Mortensön udtager de Brever der skal til Öster Riisöer, som gaar Siden med en Bie Post imellem bemelte Sönderlöf og Riisöer der er en stif Miil paa vedkommendes Egen Bekostning

Holts Sogn

Sange (Skylder 6 Huder) Bruges og Beboes af efterskrevne

Peder Larssön (3 huder), Anders Biörnsön (1 hud, 6 kskd), Toer Söfrensön (1 hud, 6 kskd)

Ligger udij dend ordinaire Postvey föris af forbemelte Opsiddere Vester til Godderstad Gaardene 1½ Miil og öster til Acheland ¾ Miil

Öster Godderstad (Skylder 2 ¾ Hud) Bruges og Beboes af

Olle Gundersön (2 huder, 9 kskd)

Vester Godderstad (Skylder 4re Huder) Bruges og Beboes af

Erich Jenssön (4 huder) aldsammen

Ligger udij dend ordinaire Postvey föris af forbemelte Opsiddere Vester til Breche Gaarden 1 Miil og öster til Sange 1 ½ Miil

Öster Moeland Sogn

Öster Brechen (Skylder 4 Huder) Bruges og Beboes af efterskrevne

Torbiörn Oelsön (1 hud, 10½ kskd)

Hans Christensön (1 hud, 10½ kskd)

Niels Tostensön [...] (3 kskd)

Vester Brechen (Skylder 3 Huder) Bruges og Beboes af efterskrevne

Gunder Tellefsön (1 hud 6 kskd)

Guttorm Halvorsön (1 hud 6 kskd)

Ligger udij dend ordinaire Postvey föris af forbemelte Opsiddere Vester til Skiefvestad, Ugland og Midstöel ¾ Miil og Öster til Godderstad Gaardene 1 Miil

Dette forbemelte Postgaarder er udj dend Ordinaire Postvey beliggende

Kand af forestaaend fornefnes

Schiefvestad (Skylder 3 Huder) Bruges og Beboes af efterskrevne

Olle Oelsön (1 hud 6 kskd)

Lars Giermundssön (1 hud)

Knud Gundersön (6 kskd)

Ugland (Skylder 1 Huder 6 Kalvskind) Bruges og Beboes af efterskrevne

Tallef Tallefsön (9 kskd)

Knud Stiansön (9 kskd)

Denne oppstillingen fortsettes og avsluttes i Budstikka nr. 1 i 2021.

BUDSTIKKA

mottar trykningsbidrag fra følgende firmaer
Kjell Germeten AS
Engers Frimerker
Skanfil Auksjoner AS
Skanfils Moldenhauer-auksjon
Norsk Posthistorisk Selskap takker for bidragene.

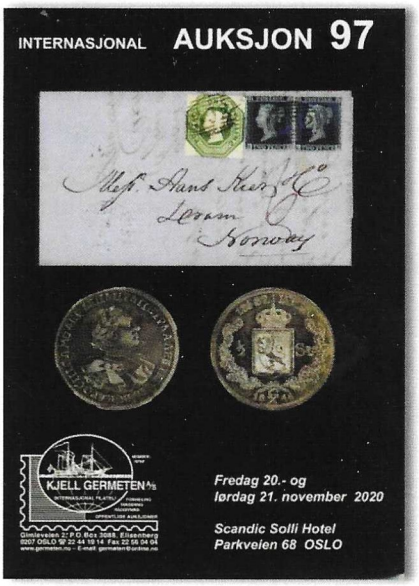

98. auksjon april 2021

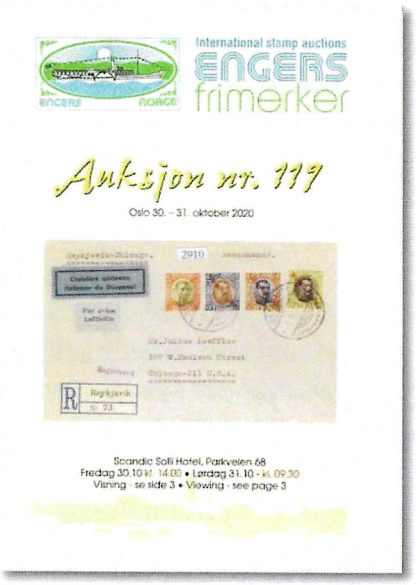

Siste auksjon var 30.-31-okt. 2020

210. auksjon 15.-16. januar 2021.

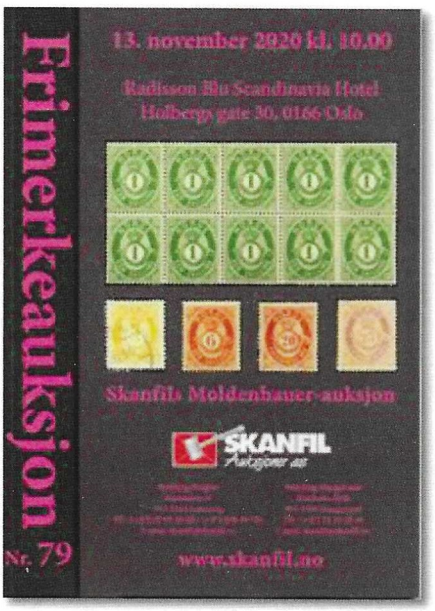

79. auksjon ny dato 12.-13. feb. 2021